

dotyky

slovenské

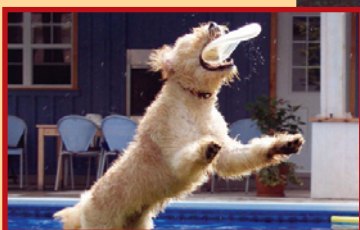
ročník XII číslo 11 november 2007

cena: 18 Kč

Šperkár Peter Janík

(str. 5 - 6)

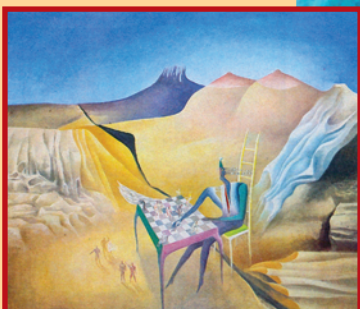
Psí športovci

(str. 11)

Za dobrodružstvom do neba

(str. 19 - 20)

Jubilantka Běla Kolčáková

(str. 24)

Návraty speváčky

Zuzky Lonskej

MAGAZÍN SLOVÁKOV V ČR • ČESKO-SLOVENSKÉ VZŤAHY • KULTÚRA A SPOLOČNOSŤ

Dialóg kultúr

NAĎA VOKUŠOVÁ

Ľudia by sa mali stretávať. A viac sa počúvať, viac vnímať jeden druhého. Určite by v takom prípade na tomto svete bolo menej nedorozumení, menej konfliktov, vrátane tých najhorších a najtragickejších. Takto nejako sme uvažovali, keď sme sa rozhodli rozbehnúť ďalší z množstva projektov Slovensko-českého klubu. Najprv však musím pripomenúť, že našou dlhoročnou účasťou a činnosťou v Rade vlády pre národnostné menšiny, ale aj v ostatných orgánoch, ktoré sa zaoberajú práve životom národnostných menšín v Českej republike, sme sa mali možnosť presvedčiť, ako je vzájomný dialóg prepotrebný a prospešný. Predstavitelia jednotlivých menšín sa totiž na spomínanej rade nielen vzájomne informujú o svojej činnosti, ale diskutujú aj so zástupcami štátnych orgánov,

Začali sme preto, a to práve v tomto mesiaci, organizovať Dialógy kultúr, ktoré finančne podporila Mestská časť Praha 1. To úplne prvé stretnutie, preto aj možno trochu slávnostné, sa koná 7. novembra v charizmatičnom prostredí Čiernej labute. Na ňom si môžu predstavitelia menšín, žijúcich a pracujúcich v Česku, pohovoriť naozaj veľmi neformálne pri káve či čaši vína, vymeniť skúsenosti, ktoré nazbierali za roky svojej činnosti, vzájomne si poradiť, eventuálne aj ponúknuť konkrétnu pomoc. Pri každom tomto, som presvedčená, že príjemnom stretnutí, si môžu tiež vypočuť aj hudbu, či iné kultúrne osvieženie, pripravené umelcami z jednotlivých menšín. Keď budete čítať tieto riadky, už budeme všetci o jednu takúto výmenu skúseností bohatší a budeme sa môcť o ňu s vami podeliť.

Fakt je, že s podobným stretávaním sa máme svoje dobré skúsenosti. Na konci októbra sa totiž konal už druhý ročník Medzinárodnej konferencie Visegrad – Terra Interculturalis v kaštieli Budmerice neďaleko Bratislavy. Na nej sa pre zmenu zasa stretávajú predstavitelia vzájomných menšín z visegradskeho priestoru. Konferencia bola tento raz venovaná dvom témam – po prvé vzťahu štátov strednej Európy k svojim vnútorným a vonkajším menšinám (išlo najmä o to, ako svoje menšiny ten ktorý štát podporuje či v niektorých prípadoch eventuálne nepodporuje) a po druhé kultúra národnostných menšín. V diskusiách zaznelo množstvo podnetov i nových informácií a v neposlednom rade sa ľudia bližšie zoznámili a hlbšie spoznali svoje myslenie. Všetko, tak ako napokon aj vlni, bude zaznamenané v zborníku, ktorý

vyjde ešte do konca tohto roka a každý záujemca si ho môže preštudovať.

Veríme, že tak ako táto visegradska konferencia, získa svoju tradíciu aj stretávanie sa na platforme Dialógu kultúr, a že z neho vyjde veľa podnetov a dokonca i spoločných projektov. Veď nápadov a nezrealizovaných aktivít nosíme všetci v hlavách určite veľa a viac hláv viac zmôže – to platí, ako vieme, nielen pri výmenách skúseností zo života menšín. Ľudia by sa mali stretávať. A viac sa počúvať, viac vnímať jeden druhého. Najmä preto, aby každú inakosť nebrali ako negatívum, ale naopak, ako obohacujúci prvok. Lebo len uprostred vyjasňovania si problémov sa rodí tolerancia...

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOJNÝ

pripomienkujú najrôznejšie dokumenty, ktoré sa existencie a fungovania menšín na území našej krajiny tak či onak dotýkajú, snažia sa riešiť problémy, ale tiež ponúkajú pomoc väčšinovému obyvateľstvu, a to najmä formou obohacovania českej spoločnosti a kultúry o nové prvky... Platforma Rady vlády pre národnostné menšiny je však platformou viac či menej oficiálnou, a tak je i všetkými predstaviteľmi menšín chápaná a každý, kto v nej pracuje (dobrovoľne a bez nároku na honorár, samozrejme) si túto možnosť nesmierne váži. Nie všetko, koniec-koncov i z časových dôvodov, či vlastne najmä z časových dôvodov, sa tu dá prediskutovať, nie ku všetkému sa každý stihne vyjadriť....

CENTRÁLNA ADRESA SLOVENSKÉHO SVETA

Práve ambíciu, obsiahnutú v titulku, má projekt internetového portálu Slováci vo svete (na adrese www.slovaci-vo-svete.sk a niekoľkých ďalších), ktorý uviedol do života Svetové združenie Slovákov v zahraničí spolu s partnermi 24. októbra.

Samozrejme, už v minulosti sa popri web-stránkach jednotlivých slovenských spolkov objavili aj portály s väčšími cieľmi – napríklad poskytovať spravodajský servis o aktivitách slovenskej komunity vo svojej krajine, objavili sa dokonca aj projekty presahujúce hranice jednej krajiny. Menovať možno internetový denník Český a slovenský svet a internetové rádio Slovenský svet, oboje prevádzkované Slovensko-českým klubom, portál www.exil.sk alebo kanadsko-americkú on-line televíziu Sedna.

Nový portál chce so všetkými týmito médiami spolupracovať, s aktivitami Slovensko-českého klubu dokonca takpovediac fúzoval. Má však ešte podstatne širší záber – okrem multimediálneho spravodajstva, pripravovaného aj v zmluvne zaistej spolupráci s Tlačovou agentúrou Slovenskej republiky, Slovenským rozhlasom a ďalšími partnermi, prináša tiež súhrn informácií, kontaktov, virtuálnu knižnicu publikácií zo sveta, portál pre bloggerov, diskusné a komunitné fóra, právnu poradňu a mnoho ďalšieho, čo sa bude aj priebežne dopĺňať.

Projekt vychádza z presvedčenia, že internet je technológiou budúcnosti, ktorá umožňuje s relatívne malými nákladmi osloviť veľký počet respondentov, vrátane tých, ktorí nie sú organizovaní v slovenských spolkoch, so zvýšeným zásahom smerom k mladej a najmladšej generácii a smerom k súčasnej migračnej vlně Slovákov pracujúcich či študujúcich v zahraničí.

Svetové združenie Slovákov v zahraničí má unikátne možnosti a prakticky aj poslanie podobný portál prevádzkovať. Toto združenie je reprezentantom dvoch miliónov Slovákov v zahraničí, ich celosvetovou strešnou organizáciou. Má dnes osem desiatok členských organizácií v 23 krajinách sveta a množstvo významných individuálnych členov. Denne aktualizovaný portál Slováci vo svete vydáva s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Matice Slovenskej i sponzorov z podnikateľského sveta.

Rovnako dôležité, ako priazeň veľkých inštitúcií, je aj nadšenie najužšieho realizačného tímu. Editorkou sa stala dlhoročná redaktorka krajského vysielania Slovenského rozhlasu, v súčasnosti aj riaditeľka Stáleho sekretariátu SZSZ v Bratislave Ingrid Slaninková, web-design a technická podpora sú dielom Gabriela Roxera a jeho veľmi skúsenej spoločnosti Aglo solution.

A čo je úplne najdôležitejšie? Záujem čitateľov, Slovákov vo svete i v spoločnosti na Slovensku. A v ten pevne dúfame a veríme.

Vladimír Skalský

(Autor je predsedom Svetového združenia Slovákov v zahraničí a šéfredaktorom portálu Slováci vo svete)

Smer najpopulárnejší, najviac škodí Slota

Smer-SD je stále najpopulárnejšia strana na Slovensku. Ak by sa parlamentné voľby konali začiatkom októbra, podľa prieskumu agentúry MVK by jej hlas odovzdalo 36,3 percenta tých, ktorí by sa na voľbách zúčastnili. SDKÚ-DS by získala 15,4 percenta hlasov a tretiu v poradí SNS by podporilo 12,7 percenta. Do parlamentu by sa ešte dostali KDH so ziskom 9,4 percenta, SMK s podporou 9,3 percenta a ĽS-HZDS s 8,5 percentami hlasov. Na voľbách by sa nezúčastnilo 9,2 percenta opýtaných a 19,9 percenta nevedelo, koho by vo voľbách podporili. Ak by voľby dopadli v súlade s preferenciami, zistenými v tomto prieskume, strana Smer-SD by získala 60 poslaneckých mandátov zo 150, SDKÚ-DS by v NR SR zastupovalo 25 poslancov, SNS by získala 21 parlamentných kresiel. V poslaneckých kluboch KDH a SMK by bolo po 15 zákonodarcov a ĽS-HZDS by v parlamente disponovala 14 kreslami.

Premiéra Slovenskej republiky Roberta Fica slovenskí občania naďalej považujú za najdôveryhodnejšieho politika, uprednostnilo ho 40,7 percenta opýtaných. Druhé miesto patrí prezidentovi Ivanovi Gašparovičovi (28,4 %). Tretiu priečku prisúdili Ivete Radičovej z SDKÚ-DS s 19,9 %. Každý respondent mohol uviesť tri mená politikov, ktorým dôveruje. Odpoveď „nedôverujem nikomu“ uviedlo 13,4 percenta opýtaných. Ako štvrtý najdôveryhodnejší z prieskumu vyšiel Ján Slota (17,6 %), piaty Vladimír Mečiar (15,0 %), šiesty minister vnútra Róbert Kaliňák (12,0 %) a siedmy Mikuláš Dzurinda (10,4 %).

V ankete o najdôveryhodnejšieho politika zvíťazil Ján Slota (37,8 %). Tesne za ním skončil Vladimír Mečiar (37,4 %). Tretie miesto patrí Mikulášovi Dzurindovi, ktorému nedôveruje 31,2 percenta občanov. Štvrté miesto občania prisúdili Pálovi Csákyemu (26,5 %), piate Robertovi Ficovi (19,7 %).

Opozícia mobilizuje za dôchodkovú reformu

Pod petíciu na záchranu dôchodkovej reformy sa do polovice októbra v priebehu dvoch týždňov podpísalo už viac ako 100 tisíc ľudí. „Teraz sa ukáže, či vládna väčšina dokáže načúvať ľuďom,“ konštatoval Mikuláš Dzu-

rinda. V súvislosti s ďalším postupom uviedol Pavol Hrušovský, že cieľom je splnenie podmienky stanovenej zákonom, aby petícia bola prerokovaná v parlamente. Petícia obsahuje osem požiadaviek, ktoré sú adresované parlamentu, prezidentovi, vláde a rezortu práce a sociálnych vecí. Ide o požiadavku zabezpečiť ústavným zákonom, aby sa neprijímali zmeny zhoršujúce postavenie dôchodcov a nepresadzovať zmeny v druhom - komerčnom - pilieri v neprospech sporiteľov. Cieľom petície je tiež neznižovať v súčasnosti platnú výšku odvodov na dôchodkové sporenie a nezavádzať vyššie odvody na dôchodkové poistenie. Vláda chce takýmto postupom naopak sanovať deficit v Sociálnej poisťovni, argumentuje, že reforma má neudržateľne a nespravodlivo nastavené parametre. Medzi ďalšie požiadavky patrí zachovať právo na prácu občanom poberaajúcim predčasný dôchodok, ako aj platenie príspevkov štátom do druhého piliera za osoby na materskej dovolenke, opatrovateľov a invalidné osoby. Interným doktorandom by sa mal na základe petície zachovať status zamestnancov a nemalo by sa predlžovať minimálne obdobie

dôchodkového poistenia potrebné na vznik nároku na starobný a predčasný starobný dôchodok zo súčasných 10 rokov na 15 rokov.

Lex Hlinka

Pri príležitosti stého výročia tragédie v Černovej, keď uhorskí žandári strieľali do ľudí, ktorí chceli, aby ich kostol vysvätil Andrej Hlinka alebo iný slovenský kňaz, sa pripravili obrovské spomienkové podujatia a pre verejnosť sa otvorilo aj Mauzóleum Andreja Hlinku v Ružomberku. V ružomerskej mestskej časti Černová, kde pred sto rokmi žandári zastrelili 15 tunajších obyvateľov, sa uskutočnila aj rozsiahla rekonštrukcia. Objavili sa však aj kontroverznejšie iniciatívy.

Ide o návrh zákona o zásluhách Andreja Hlinku, označovaný ako Lex Hlinka. Návrhy podala SNS i KDH, následne vznikli ďalšie kompromisné návrhy. Ústavnoprávny výbor Národnej rady SR neodobril návrh zákona o zásluhách Andreja Hlinku, schválil však pozmeňovacie návrhy, ktorými z návrhu SNS vyškrtili paragraf, ktorý Hlinkovi priznáva titul „Otec národa“, a ďalší, ktorý umožňoval postihovať

poškodzovanie dobrého mena Hlinku na verejnosti.

Proti prijatiu zákona vznikla petícia intelektuálov, odohrala sa veľká polemika historikov i demonštrácia pred budovou parlamentu, kde nechýbali transparenty s heslami z čias tzv. slovenského štátu „Hitler, Hlinka, jedna linka“.

Andreja Hlinku vníma verejnosť ako kontroverznú osobnosť a za zákon o jeho zásluhách by hlasovala štvrtina občanov. Vyplýva to z prieskumu názorov verejnosti, ktorý uskutočnil Inštitút pre verejné otázky. Respondenti odpovedali na dve otázky: „Mohli by ste uviesť nejaké osobnosti z našich dejín, na ktoré ste hrdý/á? A naopak, môžete uviesť aj také historické osobnosti, za ktoré sa hanbite? Uvedte maximálne tri.“ Andrej Hlinka sa umiestnil medzi kladnými osobnosťami na 4. mieste a medzi zápornými na 3. mieste. Ako kladnú postavu našich dejín ho uviedlo 8,5 % respondentov a ako zápornú 7, 2 % respondentov. Respondentom bola položená aj otázka, či by hlasovali za zákon o zásluhách Andreja Hlinku. Lex Hlinka by rozhodne alebo skôr podporila štvrtina obyvateľov Slovenska, 54 % by ho nepodporila a pätina sa nevedela vyjadriť.

... a rozum zostáva stáť

Tak nám pán premiér ochoreli. A kým ležali s chrípkou, na Slovensku vypukol chaos a nové barbarstvo. Slovensko-národný Janko Slota na adresu Pála Csákyho vyhlásil: „Toto individuum, to je jeden zvratok, jedno zhnité lajno.“ Pál ho zažaloval a Janko na to opáčil, že za 15 rokov podal x trestných oznámení na predstaviteľov SMK a všetky skončili v koši. „Som zvedavý, ako si budú orgány činné v trestnom konaní počiňať proti mne,“ dodal sladkovýhražne. Zároveň dodal, že „na to špinavé meno, ktoré odporne poškodzuje Slovensko, sa môže vykašľať, ale nie na osobu“. Podľa Slotu je na Csákyho trestné oznámenie málo. „Už mal sedieť niekoľko rokov v base,“ vyhlásil.

O zápase Spartak Trnava – Slovan Bratislava informovali médiá v prvej chvíli aj titulkami „Kulisa lepšia ako hra“. Pochvaľovali si privítanie slovami „Vitajte v pekle!“. Peklo prišlo, zápas náckov z oboch táborov si vyžiadalo troch zranených štátnych a štyroch železničných policajtov. Záchranári ošetrili asi 50 fanúšikov. Na policii skončilo desať osôb - troch mužov predviedli na overenie totožnosti, traja sú podozriví z narušenia verejného poriadku a štyria zo spáchania výtržníctva, poškodzovania cudzej veci a šírenia extrémizmu. Áno, o známe hajlovanie išlo. Tradičné derby, stretnutie, ktoré sa skončilo nerozhodným výsledkom, sledovalo na slovenské pomery rekordných vyše 15 000 divákov. O bezpečnosť počas nedelňajšieho zápasu sa staralo 195 štátnych, 50 železničných policajtov a 155 usporiadateľov.

Napriek ich manévrom sa nakoniec slovanisti a spartakovci v počte zhruba 700 a 4000 stretli na ulici a nasledujúce chvíle označil krajský riaditeľ trnavskej polície ako davovú psychózu, ktorá „hraničila so zdravým rozumom“. Priaznivci hádzali po sebe i po policajtoch tehly, prišlo k niekoľkým zraneniam. „Nie je toľko policajtov na Slovensku, aby udržali takúto situáciu,“ dodal krajský riaditeľ.

Za iné sa však tá istá polícia v Trnave ospravedlnila. Sprejerovi, ktorého zranila policajná hliadka. Vedenie trnavskej krajskej polície však naďalej tvrdí, že policajt ublížil mladíkovi pri maľovaní graffiti neúmyselne. Policajt sa vraj pošmykol a sprejerovi pri páde nechtiac rozbil nos. Žiadna sláva to nie je aj preto, že mladík policii neskôr ukázal povolenie na maľovanie na stenu z centra voľného času. A do toho tí svedkovia, ktorí videli čosi úplne iné. Sprejerom v súčasnosti za ich hobby hrozí pokuta až trojročné väzenie. A teraz bez žartov, až chytím toho, čo posprejoval môj novo omietnutý dom, pošmyknem sa asi tiež.

Ludia sa menia na zvieratá aj inak. Zdá sa, že pri výstavbe niekoľkomiliardového tunela Sitina v Bratislave sa na niektoré veci nemyslelo. Istá mladá žena súrne potrebovala ísť na záchod. Nuž zastavila na kraji cesty, vycikala sa a spokojne odfrčala. Zábery z bezpečnostnej kamery obehli všetky slovenské spravodajské portály.

Napokon našťastie premiér vyzdraveli. Iste urobia s energiou sebe vlastnou poriadky. S lajnami, športovými kulisami, padajúcimi polišmi aj s cikaním.

P. A. F. Ztohotový

Váš úspech na Slovensku musí vzbudzovať záujem. Veď je to na pohľad také jednoduché. Chýbala u nás nízkonákladová letecká doprava, vy ste sa toho chytili. Prinieslo vám to úžasný úspech. Ako to, že to nevidel ešte niekto iný?

Od roku 1997 som pôsobil na Slovensku, pretože som pracoval na projekte Európskej únie a pohyboval som sa po strednej a východnej Európe. Navštívil som Poľsko, Bulharsko a Slovensko som objavil doslova náhodne. Väčšina podnikateľov sa sústreďovala na Českú republiku, Poľsko, Maďarsko. Ja som chodil po slovenských mestách a nadchol ma potenciál tejto krajiny. Možno práve okolnosť, že som to všetko videl akosi „zvonka“, mi pomohla utvoriť si predstavu, projekt, ktorý som napokon dotiahol do konca. Uvedomil som si, že vo východnej Európe a na Slovensku je viac možností rozbehnúť podnikanie než v západnej Európe. Tam už je generácia, ktorá „obsadila“ podnikateľský priestor aj politické pozície. Na Slovensku som videl väčšie možnosti vybudovať niečo nové.

Ste Belgičan, v Paríži ste študovali politické vedy. Takže vaša budúcnosť mala byť niekde v diplomatických službách. Namiesto toho zrazu kupujete boeingy.

Ja som sa špecializoval na veci spojené s európskou integráciou. Myslím si, že založenie leteckej spoločnosti, ktorá lieta medzi východnou a západnou Európou, súvisí s tým, čo som študoval. Aj to patrí do európskej integrácie.

Vy ste sa na Slovensku „integrovali“ aj súkromne. Zaľúbili ste sa do Slovenky a oženili sa tu.

Svoju manželku som spoznal počas prvej návštevy Slovenska. Pôsobil som tu štyri roky a napokon som tu zostal. Po počiatočnom očarení som si začal uvedomovať, že mi tu chýbajú služby, na ktoré som bol doma zvyknutý. Napríklad aj nízkonákladová letecká doprava. To na Slovensku neexistovalo, bola tu medzera. Po rozpade federácie Slovensko bolo jediným štátom bez vlastných aerolínií. Začal som na tom pracovať.

Som šokovaná, aký ste mladý v súvislosti s tým, čo ste dosiahli. Najskôr ste si otvorili v Bratislave francúzsku palacinkáreň. Už vtedy ste mysleli na lietadlá?

To s tým priamo súviselo. Potreboval som financie na uskutočnenie svojho sna. Veď to trvalo niekoľko rokov, kým sme vypracovali projekty, musel som platiť za prenájom kancelárie, telefóny, internet, konzultantov, ktorí mali skúsenosti s leteckým priemyslom. Táto malá reštaurácia mi spoiatku veľmi pomohla. Dychtil som niečo urobiť, cítil som, že v strednej Európe sa mladý človek môže lepšie presadiť než na Západe. Bol tu neprebádaný priestor, to ma veľmi lákalo.

Vy ste mali šťastie aj na spoločníka Alaina Skowroneka. Bez neho by zrejme všetko bolo oveľa ťažšie.

To je naozaj pravda. Niekedy v roku 1998 som sa prechádzal po starej Bratislave a v novinovom stánku som si kúpil časopis Business Week. Bol v ňom článok o mladom európskom manažérovi, ktorý v Belgicku rozbehol už dve nízkonákladové letecké dopravy. Ihneď som mu zatelefonoval, stretli sme sa v Bruseli. Keďže ja som s leteckou dopravou nemal nijaké skú-

Keď si Belgičan Christian Mandl uvedomil, že na Slovensku chýba nízkonákladová letecká doprava, mal iba dvadsaťpäť rokov. Zaciťil, že to je jeho šanca. Dnes je najmladším majiteľom leteckej spoločnosti. Ak nie na svete, na Slovensku určite.

Vzdušné prepojenie Európy

senosti, bolo pre mňa dôležité spojiť sa so správnym človekom, ktorý by môjmu projektu dodal dôveryhodnosť. Pomohol mi dotvoriť realizačnú štúdiu a napokon som si ho tak získal, že opustil svoju spoločnosť a pripojil sa ku mne. Sky Europe sme založili spolu.

Mali ste projekt, spoločníka. Ale nemali ste peniaze. Na to už zisky z palacinkárne nemohli stačiť...

Financovanie bolo pre nás tou najťažšou etapou. Viaceré banky nášmu papierovému biznisplánu nedôverovali. Museli sme naozaj veľmi tvrdo pracovať, presviedčať. Napokon sa nám podarilo pre svoj plán získať Európsku banku pre obnovu a rozvoj a postupne aj ďalšie finančné inštitúcie.

Čo to vlastne znamená – nízkonákladová letecká preprava? Zdá sa to síce zrozumiteľné, ale veď iste každá letecká spoločnosť chce lietať s čo najnižšími nákladmi.

To znamená len to, že spoločnosť pracuje s vyššou efektivitou a produktivitou. Keď iné letecké spoločnosti ponúkajúce transferové lety čakajú na spojenie, my polhodinu po príchode na letisko sme už zasa vo vzduchu. Využívame naše lietadlá efektívnejšie a ponúkame nižšie ceny. Bez toho, aby sme išli nižšie s kvalitou. Každá letecká spoločnosť musí rešpektovať tie isté pravidlá leteckej prevádzky.

Takže založili ste spoločnosť a kúpili ste lietadlo. Aké to je, ísť si kúpiť lietadlo?

Lietat' sme začali s dvomi tridsaťmiestnymi malými empirmi medzi Bratislavou a Košicami. Dnes máme štrnásť 149-miestnych boeingov lietajúcich do 39 destinácií v devätnástich európskych krajinách. Za posledných päť rokov sme urobili nenormálny kus

práce. Do roku 2010 budeme mať tridsaťdva boeingov, včera nám priletel jedenásť.

Kde sa chodia kupovať boeingy?

Do amerického Seattlu. Pri desiatom lietadle sa nám podaril svetový rekord. Zo Seattlu do Bratislavy preletelo lietadlo bez medzipristátia za desať hodín a dvadsaťsedem minút.

Hovoríte, že lietanie je sexy biznis. Ako to myslíte?

Myslím to obrazne. Lietanie je veľmi príťažlivé a myslím si, že by malo byť príťažlivé a dostupné čo najväčšiemu počtu ľudí. Lieta sa približne sto rokov a stále je to čosi nové. Naša firma sa podieľa na demokratizácii lietania. To, čo bolo ešte nedávno luxusom, teraz je bežná vec. Nízkonákladové aerolínie pomáhajú ľuďom stretávať sa, cestovať za prácou. Je napríklad úžasné sadnúť si do lietadla a za dve hodiny byť v Paríži, kde je všetko iné, iné počasie, iní ľudia. Môžete si dať s priateľmi večeru v celkom inom svete, je to neuveriteľný pocit.

Nerobilo vám problém prijať slovenskú kultúru? Myslím tým životný štýl, medziľudské vzťahy.

Čo ma na slovenskej kultúre zaujalo, sú rodinné vzťahy. Rodina u vás poskytuje mladým ľuďom silné zázemie, doslova sa pre deti obetuje. Existuje tu medzigeneračná solidarita, a to považujem za veľmi pozitívne. V iných krajinách sa v rodinných vzťahoch prejavuje oveľa viac individualizmu. Negatívne vnímam to, že slovenský národ je málo sebavedomý. Ľudia sa musia viac presadzovať. Slovensko je veľká krajina, má veľa možností, treba sa pozerat' viac do budúcnosti.

Jarmila Andrejčáková

Ešte raz o Hlinkovi alebo Ako sa falšujú dejiny

Celospoločenská diskusia, ktorú rozpútala výzva odbornej verejnosti proti prijatiu zákona o zásluhách Andreja Hlinku, v prvom rade odkliala falošnú jednotu parlamentu a odhalila, ako málo rozumieme vlastným národným dejinám. Bežný človek musí mať z tých protichodných informácií v hlave poriadny chaos a pýta sa, ako je vôbec možné, že Národná rada mení postoj, ktorý v prvom čítaní prakticky nikto nespochybňoval. Komu veriť?

Rôznorodé názory na Andreja Hlinku môžu u laika vyvolať dojem, že jeho miesto v dejinách nie je odborníkmi dostatočne objasnené. Nie je to celkom pravda. Jeden z najvýznamnejších slovenských historikov 20. storočia a autor (podľa môjho názoru) najobjektívnejšieho portrétu Andreja Hlinku, Ľubomír Lipták, o ňom už pred šiestnástimi rokmi napísal: „Nebol otcom národa, ani jeho vodcom – iba jednej, i keď niekedy veľkej časti.“ Rovnako upozorňoval, že v druhej polovici tridsiatych rokov sa už Hlinka prikláňal k „radikálnym riešeniam“ a sústreďoval sa „nielen na získanie slovenskej samosprávy, ale aj na prestavbu jej vnútorného usporiadania podľa vzoru autoritatívnych štátov“.

O vodcovi HSĽS môžete samozrejme písať aj inak. Môžete o ňom tvrdiť, že to bol láskavý kňaz, ktorý vyrastal v chudobných pomeroch, bol skromný, necítil nenávisť a bol ochotný obetovať sa za národ až do zodratia. Ak k tomu pridáte nejakú vtipnú historku, z temnoty dejín sa zrazu pred vami vynára sympatický muž. Dokonca, prepánakraľa, sa dokázal naučiť po rusky. Obľuboval dobré víno, mastil karty o dušu a páčil sa aj ženám. Úžasný. Jeden z nás. Má to len jeden háčik. Takýto obraz o Hlinkovi udržíte len za cenu ignorovania faktov.

Pred pár dňami som sa zatúlal na jednu neofašistickú internetovú stránku. O koncentračnom tábore v Osvienčime sa tam píše, že v ňom bolo „ubytovanie“ pre 150 000 ľudí. Ani slovo o mŕtvych. Národný socializmus sa tam definuje ako idealistické a altruistické učenie, ktoré sleduje prospech celej spoločnosti. A rasizmus vraj nie je nič iné ako slovo zneužívané masmédiami na opisanie tých, ktorých pohľad na ľudské rasy je len vlastne trochu odlišný od oficiálnej dogmy. Pre niekoho, kto má rád poriadne drsný čierny humor, je to možno až zábavné čítanie. Vrcholom ponuky je medailón Adolfa Hitlera. Vodca NSDAP je tam opisovaný ako hrdina, ktorý obnovil ekonomiku, zjednotil národ, pozdvihol vedu, kultúru i sociálne zabezpečenie. Ďalej sa tam o ňom dočítate, že ho nesmierne fascinovala veľkosť vesmíru a harmónia v prírode, že bol vegetarián, nefajčil a nepil alkohol (v porovnaní s ním museli predsa Churchill i Roosevelt vyznieť ako ťažkí fajčiari a alkoholicy, všakáno). Bol skromný a nenáročný. K ženám sa správal galantne. Miloval deti a zvieratá. Dokonca, predstavte si, že „bolo preňho úplne normálnou vecou zastaviť pri ceste autom a podeliť sa o jedlo s mladými cyklistami na ceste“. Raz dal dokonca svoj kabát tulákoví blúdiacemu v daždi. Aké zlaté! Že dal zavraždiť milióny ľudí? Ale choďte, taký detail predsa nebudú spomínať. Veď on iba papal špenát a škrabkal vĺčiaka pod krkom...

Nie je náhodné, že Hlinku dnes najvášnivejšie obhajujú tí, ktorí velebia Jozefa Tisa alebo dokonca Adolfa Hitlera, ktorí bagatelizujú či priamo spochybňujú holokaust, ktorí zločiny fašizmu považujú za „následok nepretržitej 60-ročnej komunistickej, ale aj kapitalistickej-humanistickej propagandy“. Vyhlasujú ich dokonca za hrdinov boja proti bolševizmu. Lenže na tomto mieste treba už konečne jasne a nahlas povedať, že to, prečo odsudzujeme komunistov, nie je ich antifašizmus. Výhovorka, že „bola taká doba“ a Hlinka ako konzervatívny politik „nemohol konať inak“, je prinajmenšom infantilná. Nielen preto, lebo v tom čase bolo v Európe i v Československu dosť demokratov a humanistov, ktorí rozpoznali obľudnosť fašizmu (medzi nich patrila aj česká Lidová strana, partner slovenských ľudákov), ale aj preto, že takýchto ľudí mal Hlinka sám vo svojich radoch (napríklad Ferdinand Juriga bol vždy v straníckej opozícii voči autoritatívnej politike vodcu HSĽS a rovnako aj Jur Koza-Matejov, katolícky kňaz a kresťanský demokrat, ktorý bol počas Tisovho režimu dokonca politicky prenasledovaný).

Hlinkovi prívrženci často bagatelizujú jeho príklon k pravcovým diktatúram tvrdením, že nebol sám. Áno, to je pravda. Martin Rázus privítal nástup Hitlera k moci článkom V osudných chvíľach (Národné noviny, 18. marca 1933), lebo v ňom videl rozmach národného hnutia v Európe. No už v lete 1934 sa od neho kategoricky distancoval a v prejave na pôde Národného zhromaždenia upozornil, že nacizmus „musí viesť k diktatúre“. Napokon, taliansku formu fašizmu odmietal od začiatku. Hlinka však nebezpečenstvo pravicových diktatúr nikdy nepochopil. Ešte aj v druhej polovici tridsiatych rokov, keď už bolo jasné, kam Hitlerova moc smeruje, sa vehementne hlásil k zahraničnej politike fašistických štátov. A čo je najdôležitejšie – na piešťanskom zjazde ľudákov v septembri 1936 sám schválil a dovŕšil premenu HSĽS na totalitárnu stranu. Nie je preto podstatné, že totalitárny režim slovenskej autonómie sa nastolil až po jeho smrti, ale že plne zodpovedal jeho predstavám, že bol jeho duchovným otcom.

Áno, iste: Andrej Hlinka významne prispel k posilneniu slovenskej identity v období čechoslovakizmu i k jej udržaniu v čase tvrdej maďarizácie, keď (ako píše v pamätiach Vavro Šrobár) „bolo nás tak málo, že sme sa takmer všetci osobne poznali“. Tento jeho prínos je z dejín nevymazateľný. Ale stačí to na to, aby ho štát v pseudonáboženskom rituáli postavil na piedestál národného svätca? Je všetko to, o čo by sme sa mali usilovať, iba opakované uisťovanie sa, že sme Slováci? Všetky tie výkriky fanatických nacionalistov mi pripomínajú vzdor pubertiakov, ktorí nás hlučne presviedčajú, že už nie sú deti. Nemali by sme už konečne dospieť? Veď podľa tejto logiky by niekto mohol navrhnúť aj Lex Husák. Gustáv Husák je predsa otcom česko-slovenskej federácie z roku 1968 (verejnosť niekedy nesprávne pripisuje tieto zásluhy Alexandrovi Dubčekovi, ktorý v tom čase ani nevedel, čo to je). Zaslúžil sa teda o „slovenský národ“ – minimálne tým, že federácia nám ekonomicky pomohla a bez nej by vytýčenie hraníc nezávislého Slovenska roku 1993 bolo oveľa komplikovanejšie. A teraz si predstavte, že by niekto na základe tejto skutočnosti začal vykresľovať starostlivo

vydezinfikovaný obraz o Husákovi ako o nezlomnom človeku, ktorý to z chudobného chlapca z Dúbravky dotiahol až na česko-slovenského prezidenta. Bol húževnatý a v päťdesiatych rokoch hrdinsky vzdoroval mučeniu. V šesťdesiatych rokoch bol intelektuálne najpripravenejším slovenským politikom. Zbožňovala ho najmä mládež, bol vynikajúci rečník a jeho prednášky boli zaplnené do posledného miestečka. Dokonca vraj presvedčil Brežneva, aby vojensky nezakročil v revoltujúcom Poľsku. Fantastický príbeh. Načo zaťažovať verejnosť takými volovinami, že to bol symbol normalizácie, neváhajúci poslať do väzenia ani svojho priateľa, ktorý prispel k jeho rehabilitácii roku 1963. Podstatný je predsa národ. Bol to chrapúň, ale Slovák...

Historik, ktorý nezamieňa a neprekrúca fakty, dávno vie, kto to bol Andrej Hlinka. Jedinou nevyjasnenou stránkou jeho života sú podivuhodné finančné machinácie. Na jeho hlavu sa zosypalo až podozrivá veľa obvinení. Aj úpadok Ľudovej banky do značnej miery spôsobili finančné transakcie Andreja Hlinku, ktorý bol nielen politikom a kňazom, ale aj tretím najbohatším podnikateľom v Ružomberku.

To sú však už naozaj detaily, ktorých by sme našli pri tejto svojráznej postave neúrekom. Za závažnejšiu považujem inú vec: v poslednom čase sa množia snahy niektorých politicky jasne zadefinovaných kruhov (nielen u nás, ale v celej Európe) falšovať dejiny a rehabilitovať temné postavy 20. storočia. Spomeňme si na čoraz častejšie bagatelizovanie zločinov admirála Horthyho v susednom Maďarsku. Na vyzdvihovanie protibolševickej úlohy Mussoliniho. Na glorifikáciu Stepana Bandera, ktorá má podporu v najvyšších ukrajinských kruhoch. Tu sa trošku pristavme, lebo je skutočne nehorázne, ako dokážu niektorí historicky negramotní publicisti preraziť dno politického suterénu a označiť banderovcov za „hrdinských bojovníkov“ za nezávislosť Ukrajiny. Odporúčam šríteľom týchto svinstiev zájsť aspoň raz do Kolbasova, Novej Sedlice, Zboja, Uliča či iných dedín, kde tito „hrdinovia“ povraždili desiatky ľudí tým najbeštialnejším spôsobom, vypaľovali domy, znásilňovali ženy a neuchránili ani deti. Civilistom párali bruchá, narážali ich na koly, odrezávali im uši, nosy, výplúči oči. Ako to, že za jeho obete na Slovensku ešte nikto neprotestuje?

Dejiny nie sú dejinami osobností, ale v prvom rade udalostí (majú to v koreni svojho pomenovania – veci sa dejú). Nezabúdajme na ne. Nemieľme o osobnostiach, ale majme na pamäti všetky ich činy. Ak je, prepytujeme, verejnoprávna STV vo svojom hlavnom spravodajstve schopná vyprodukovať taký nechutný príspevok ako takmer oslavná spomienka na 120. výročie narodenia Jozefa Tisa a postaviť výpovede pozostatkov ľudáctva a obdivovateľov jeho režimu do rovnakej morálnej roviny ako antifašistov a obrancov ľudských práv, potom to už nie je objektivita, ale rezignácia na elementárne princípy humanizmu, relativizácia zmyslu boja proti totalite. Zastavme toto programové vymazávanie historickej pamäte, zabráňme tomuto systematickému falšovaniu dejín, kým v našej spoločnosti nenadobudnú prevahu sily, ktoré nás donútiť na ich opakovanie.

Eduard Chmelár

Každý vizionár je nepochopený

Jeho prvotným cieľom bolo zviditeľniť malé Slovensko vo svete. Vďaka nemu Slováci objavili tahitské perly, nie však jeho. Peter Janík, svetový topdizajnér šperkov, si získal obdivovateľov po celom svete, náhrdelník od neho vlastní aj Bryan Adams, získal prvé miesto na najvýznamnejšej medzinárodnej šperkárskej súťaži v New Yorku, prezývanej klenotnícky „Oskar“, no na uznanie doma márne čaká.

MÁRIA ŠIDLOVÁ

Krúžky fotografie, leteckého modelárstva, výtvarný krúžok, modely vláčikov i domčekov a zbieranie kameňov. Tieto detské záľuby priviedli Petra Janíka, dnes svetovo uznávaného návrhára šperkov, k dizajnu. K synovmu smerovaniu prispela aj jeho mama, ktorá mala ako krajčírka doma vždy zásobu časopisov o móde. „Sám som navrhoval aj módu - veci, ktoré som neskôr videl v módnych časopisoch,“ s úsmevom spomína Peter.

Na ceste za svojim snom pokračoval na Strednej umelecko-priemyselnej škole v Kremnici. Narazil až pri snahe dostať sa na Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave. „Navrhol som projekty, ktoré boli päť rokov pred svetovým vývojom. Profesori na úžitkovom dizajne ani nepochopili význam a unikátnosť technických riešení, ktoré som im prezentoval,“ vysvetľuje s miernou trpkosťou v hlase. Komisiu na prijímacom pohovore na úžitkový dizajn nepresvedčil Petrov osvetľovací systém, využívajúci slnečné svetlo, ani zubná kefka s vymeniteľnými hlavami, ktorá bola pokračovaním jeho koncepcie ekodizajnu a maximálnej materiálovej úspornosti. „Neskôr som ju videl v nemeckej reklame ako „unikátnu zubnú kefku Ekodent“,“ dodáva klenotník. Odmietli ho i na šperku: „Povedali mi, že pokiaľ vystavujem s profesormi, vysokú školu nepotrebujem.“

Svojho cieľa sa však nevzdal. Silným motivačným zdrojom bol pre neho aj architekt Le Corbusier a jeho životný príbeh. „Bol to architekt, ktorý sa zaradil medzi svetovú elitu, hoci nemal univerzitu. Tento človek ma inšpiroval. Aj ja som sa dostal

medzi svetovú špičku v oblasti šperku. Škola nie je rozhodujúci faktor,“ tvrdí šperkár s odstupom času. Umenie je podľa neho predovšetkým schopnosť vyselektovať si informácie, ktoré sú v okolí. Vedieť si ich nájsť, vytvoriť si vlastný názor a prísť s niečím vlastným, novým a progresívnym.

Architekt Petra Janíka neinšpiroval len svojou húževnatosťou. Architektúra ako taká patrí medzi jeho základné inšpiračné zdroje. „Veľmi sa mi páči Čech Jan Kaplický, či Španiel Santiago Calatrava, ktorí robia futuristickú architektúru. Ale mám rád aj škandinávsku landarchitektúru, zakomponovanú do krajiny,“ prezrádza. Čerpá i z vedy, techniky, mikrosвета a biológie. Za najdôležitejší prameň však jednoznačne považuje krásnu prírodu na Kysuciach, kde sa narodil a dodnes žije. „Na Kysuckom Novom Meste sa mi páči, že človek je za pár minút v lese. Pre mňa je príroda hlavným inšpiračným zdrojom. Spolu s modernou architektúrou, ktorú si vyhľadávam na internete. Na Slovensku nevznikajú nejaké kvalitné projekty v architektúre, ani v dizajne. Takže žijem vo virtuálnom svete surfovania na nete a v prírode na Slovensku,“ smeje sa.

Jeho schopnosť kombinovať rôzne nápady a pramene sa odrazila i na šperku GO CREATE, ktorý ho definitívne uviedol medzi šperkársku špičku. Peter už od roku 1992 pracuje na variabilných šperkoch, ktoré robí len pár klenotníkov na svete.

„Ja som sa zaradil do tejto unikátnej, dalo by sa povedať, pionierskej kategórie haute jewellery (vysoké klenotníctvo, pozn. red.), a GO CREATE bol ďalším projektom, ktorý pokračoval v koncepcii ekologických variabilných šperkov,“ vysvetľuje.

Zákazníkom, ktorí investujú do jeho exkluzívnych šperkov, sa snaží ponúknuť maximálnu funkčnosť.

„To znamená, že v jednom klenote má viacero riešení. Tvarových, farebných alebo aj rôzne úžitkové vlastnosti,“ objašňuje princípy svojej tvorby. Inšpiráciou pre GO CREATE bol štipec. „Na tomto šperku v dvoch kusoch som vytvoril osem farebných, tvarových a štruktúrnych variácií,“ dodáva. GO CREATE Petrovi získal jednoznačné víťazstvo na II. Tahitian Pearl Contest International v New Yorku, o ktorom sa hovorí aj ako o klenotníckom „Oscarovi“.

Systém umožňuje umiestniť všetky tvary perál ako aj ich farebnú výmenu, takže majiteľ si ho môže vždy prispôsobiť ošateniu. Tento šperk je svetový unikát. „Ja nerobím šperky, ktoré by som po miniatúrnej zmene nejakej vlnovky alebo zmenou farieb, či osadenia kameňov nazýval novým dizajnom,“ hovorí svojrázny dizajnér. Za nový dizajn považuje iba dielo, ktoré je skutočne revolučné, autentické, nekopírované.

A tak vidí i svoje šperky, o ktorých hovorí ako o vizionárskych. Každý jeho kúsok je svojím spôsobom originálom. Medzi jeho typické diela patria otvorené prstene. Má rád dynamiku. Šperky z jeho dielne sú väčšinou asymetrické, využívajúce ergonomiu. Sú bez ozdôb, zbavené všetkých zbytočných dekorácií. „Ide vyslovene iba o konštrukciu a čo najčistejšie puristické vyjadrenie myšlienky - posolstva. To je to, čomu hovorím štvrtý rozmer šperku,“ definuje svoju koncepciu. Nejde len o diamanty a materiál, ale aj o unikátne technické riešenie a originálny tvar. Väčšina jeho produktov

SNIMKY ARCHIV

v cene nad stotisíc korún je signovaných, takže klient získa s klenotom i autorské dielo. „Autorské originály investičných šperkov rastú na hodnote spolu s kreditom autora. Na rozdiel od bežného značkového, sériovo vyrábaného šperku,“ vysvetľuje Peter, prečo jeho tvorbu nemožno porovnávať s bežnou kolekciami.

Ďalším benefitom, ktorý jeho klient získava, je, že mu klenot „ušíje“ na mieru. „Finálny produkt vzniká vzájomnou komunikáciou. Ja pripravím modely, ktoré vychádzajú skôr z materiálu, ktorý mám použiť. Klientovi sa potom snažím prispôbiť tvar. Aby sedel ergonomicky, ale aj vystihoval jeho osobnosť,“ popisuje svoju prácu. Prvotným inšpiračným zdrojom sú kamene alebo materiály, ktoré používa a z nich vychádza farebnosť.

Za svoju tvorbu už získal mnoho cien, no ani víťazstvo v New Yorku mu neprinieslo úspech na rodnom Slovensku. „Ľudia u nás neboli zvyknutí na takéto svetové ocenenie, ani v móde, ani v dizajne. Myslím si, že ani elita na Slovensku nepochopila význam tohto ocenenia,“ vraví Peter Janík. Okrem tohto prestížneho víťazstva dostal aj ocenenia v Dánsku, Japonsku, Nemecku, či Taliansku. „Prvenstvo v New Yorku je svojím spôsobom najvyššie, ktoré som zatiaľ v živote dosiahol, a ktoré asi ani neprekonám. Je to maximum, čo môže človek vo svojej kariére dosiahnuť. Je to ako víťazstvo na olympiáde,“ dodáva.

Ako si teda vysvetľuje svoj neúspech doma? „Na

Slovensku nie je tradícia vo vysokom klenotníctve haute jewellery, ani v značkových šperkoch a značkovej móde. Za socializmu vo väčšine firiem dizajn šperkov alebo módy navrhovali robotníci. Nebolo to ako v Taliansku, kde navrhovali módu špičkoví medzinárodní výtvarníci alebo dizajnéri. My sme sa teraz prebrali a postupne si uvedomujeme, že profesionalizácia musí byť aj v tejto oblasti,“ poznamenáva na margo slovenských nezdarov.

„Zatiaľ sme spoločnosť, ktorá hľadá lacné imitácie a napodobeniny. Nevie oceniť skutočné majstrovské dielo,“ hodnotí prístup svojich krajanov k jeho umeniu. Podľa neho dokonca aj v slovenskej elite dokáže málokto oceniť originálne dielo a vidieť rozdiel medzi provinčným robotníkom a top svetovým dizajnérom zo Slovenska.

Jeho klientela je prevažne zo Škandinávie, no i z Japonska, Spojených štátov, Arabských emirátov a západnej Európy.

Výstavy jeho diel videli ľudia v 29 krajinách sveta. „Ak to tak môžem povedať, nevystavoval som ešte v Afrike,“ smeje sa. Na Slovensku je to hĺstka zo slovenskej elity. „Hoci som oslovil aj vládne kruhy, doteraz ich moja ponuka neoslovila. Možno práve preto, že ešte nepochopili skutočnú hodnotu mojej práce a spoločenský prínos pre reprezentáciu slovenského dizajnu a šperku v zahraničí,“ analyzuje situáciu. Na Slovensku ho drží predovšetkým rodinné zázemie, no po pracovnej stránke od rodnej krajiny už nič neočakáva. Do budúcnosti by rád medzinárodne prezentoval svoju obchodnú značku. „A tiež by som rád prišiel so svojou kolekciami. Chcem sa presadiť na arabských trhoch, na ruskom a na japonskom trhu. To je moja najbližšia vízia.“

STARÉ PESNIČKY V NOVOM ŠATE

Stálica československého a neskôr slovenského pop-rockového neba - spevák, skladateľ, gitarista a hráč na fúkacej harmonike Pavol Hammel, nemá napriek svojmu viac ako štyridsaťročnému nepretržitému pôsobeniu v šoubiznise aj na strane alternatívnej kultúry, sólovo či so skupinou Prúdy, nijaké podstatné tvorivé krízy. Skôr sa snaží byť otvorený novému a v ostatnom čase aktualizuje aj spracovanie starších tém. Stále prekvapuje.

Inak to ani nie je na jeho čerstvej a „živej“ sólovej platni „Déja vu – live“, ktorá prináša nové verzie známejších i menej hraných piesní a pozitívne

SNÍMKY: ARCHÍV

prekvapuje ich konceptuálnou úpravou. Hammel vždy rád pracoval s klávesistami, ale gitaristi sú mu predsa len bližší. V minulosti s ním opakovanne spolupracoval charizmatičký český mág šiestich strún Radim Hladík. Nahrával aj albumy Zelená pošta, Na II. programe sna, Labutie piesne. A v novom tisícročí sa Hladík k Hammelovi opäť vracia.

Gitarový majster odkojený na rockovom „mlieku“ (Matadors, Blue Effect), ale s folkovou šľahačkou (hral s Jaroslavom Hutkom zo združenia Šafrán), sa v dvadsiatich Hammelových pesničkách popri excelentnej sólovej hre prezentuje aj ako pokorný „sprevádzač“ či atmosférický upravovateľ. V pesničkách zručne vypichuje nosné refrény a pokusmi o nové gitarové intarzie poukazuje na skryté kvality skladby. Občas však hrá neuveriteľne dravo, a „núti“ tak aj Hammela, aby posunul svoj tradičný spôsob spevu a frázovania do prekvapujúcej roviny. Verše skladieb majú tradične jasnú kvalitu - popri básnickom klasikovi Miroslavovi Váľkovi (Po písmečku, Smutná

ranná električka) či kultovom bonbóniku liverpoolskeho Rogera McGougha (Akýsi cudzinec v preklade Jána Buzásyho) sú tu stálice Boris Filan s Kamilom Peterajom. Tí aj takto dávajú najavo, že oni nikdy nezaspali na vavrínoch a ich prítomnosť na folk-rockovom nebi je stále opodstatnená a inšpirujúca. Dokazuje to aj aktuálne „osvietenie“ nových významov ich textov (Slušne žiť, Kreditka srdca, Čo nás rozdelí, S holubom na hlave).

Platňa je vhodná na opakované počúvanie nielen pre pamätníkov. Svoje si na nej nájdu všetci, ktorých zaujíma naozajstná hudba (dokonca aj nepovšimnutý hit - Staré kone, nahé jazdkyne), hoci ju hrajú len dve gitary a hlas. Osobitou kapitolou je úžasný obal a príloha s fotografiami aj textami v netradičnej „knižnej“ úprave.

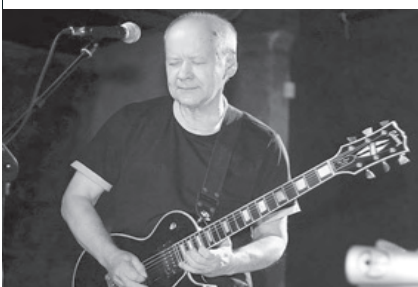
(pm)

DIVADELNÁ ARTETERAPIA

Umenie komunikovať – o tom je medzinárodný divadelný festival „Arteterapia: Z okraja do stredu“, ktorý sa konal koncom októbra v Banskej Bystrici.

Už niekoľko dní pred začiatkom zbierali dobrovoľníci v uliciach Banskej Bystrice lístočky, na ktoré ľudia písali svoje túžby, priania či trápenia. Stali sa podkladom pre workshopy z projektu „Podeľ sa o krásu“, ktoré pripravili Koert Dekker, William Longden, O. Z. Inventúra, Zuzana Očenášová, Jana Pilátová a Blaho Uhlár v rámci tretieho ročníka spomínaného divadelného bienále. Okrem nich Bystrica hostila takmer desiatku komunitných súborov zo Slovenska, z Česka, Ukrajiny, Poľska, Peru, aj hercov z Ameriky či Belgicka.

Festival sa niesol v komornejšom duchu než ten pred dvoch rokov - chcel byť svojmu divákovi čo najbližšie. Vychádza z funkcie takzvaného komunitného divadla, ktoré v sebe nesie silný sociálny rozmer. „Ide o veľmi adresné divadlo, ktoré vzniká z konkrétnych pohnútok a potrieb vypovedať presné a jednoznačné veci,“ povedala dramaturgická festivalu Zuzana Ferenczová. Spolu so zakladateľkou a riaditeľkou festivalu Vierou Dubačovou presadzujú toto prepojenie sociálneho a umeleckého divadelného priestoru, blízke báze amatérskeho divadla, kde je zovretie divákov a tvorcov veľmi úzke. Dôležitou vodiacou linkou festivalu je myšlienka umenia komunikovať, ktorá je aj témou konferencie venovanej divadelníkom i odborníkom z oblasti sociálnej

JEDNÝM Z NAJOČAKÁVANEJŠÍCH SÚBOROV BOLO KOMUNITNÉ DIVADLO ARÉNAS, KTORÉ PÔSOBI VO ŠTVRTI VILLA EL SALVADOR V HLAVNOM MESTE PERU. BOLO ZALOŽENÉ ANDSKÝMI IMIGRANTMI

práce. „Popichol nás zážitok z Antverp,“ hovorí dramaturgická. „Už desať rokov tam pracuje komunitné centrum v moslimskej štvrti. Napriek tomu, že je etablované, sa po nedávno vyostrenej náboženskej otázke nevyhlo problémom.“

Sociálny rozmer divadla priťahuje Ferenczovú svojou užitočnosťou. Príbehy sa tu podľa nej rozprávajú preto, lebo bezprostredne pomáhajú žiť a prežiť. „Nie je to umenie, ktoré sa tvári, že vlastne nepotrebuje diváka a ani také, ktoré mu podlieza,“ hovorí. „Je nekompromisné, a pritom má so svojim divákom jasný dohovor. A ono to funguje.“

(ea)

UČITELIA BEZ KVALIFIKÁCIE

Viac ako dvadsať percent z celkového počtu učiteľov prvého stupňa slovenských základných škôl nespĺňa potrebnú kvalifikáciu. Celkovo na základných a stredných školách učí viac ako 12 000 pedagógov bez potrebného pedagogického vzdelania.

Štatistiky Ústavu informácií a prognóz školstva z roku 2005 evidujú 87 501 učiteľov, z ktorých viac ako 14,4 percenta nespĺňalo potrebnú kvalifikáciu, teda nemalo potrebné pedagogické minimum. Rovnaký problém má aj viac ako tridsať percent z celkového počtu majstrov a osem percent majstrov odbornej výchovy.

Nová vyhláška ministerstva školstva, ktorá by mala vstúpiť do platnosti 15. novembra, upraví požiadavky na vzdelanie tých, ktorí pôsobia alebo chcú pôsobiť ako učelia. V súčasnosti upravuje túto problematiku predpis z roku 1985 a pod pojmom pedagogická spôsobilosť chápe vedomosti učiteľa v oblasti pedagogiky, psychológie a didaktiky odborných predmetov. Takto spôsobilí musia byť učelia na základných a stredných

školách, v školských zariadeniach, ale aj majstri odbornej výchovy, vychovávatelia školských zariadení a asistenti učiteľa.

Nová vyhláška, ktorá je v súčasnosti v medzirezortnom pripomienkovom konaní, definuje, že doplnujúce pedagogické štúdium je súčasťou vzdelávania, ktoré poskytujú vysoké školy. Štúdium trvá štyri semestre s rozsahom najmenej dvesto hodín.

(ta)

TATRY MAJÚ NOVÉ INFOTABULE

Už štvrtú veľkú panoramatickú informačnú tabuľu osadili koncom októbra vo Vysokých Tatrách. Pôvodne mala byť na Lomnickom štíte, pre husté sneženie ju však dočasne umiestnili na medzistanici kabínkovej visutej lanovky Štart nad Tatranskou Lomnicou. „Projekt informačných tabúl“ realizujeme už dva roky. Máme schválených šesťdesiat lokalít v štvrtom a piatom stupni ochrany, kde infotabule postupne osadzujeme. Na kovových tabuľkách do rozmeru formátu A4 bude vygravírovaná panoráma s názvami a výškami jednotlivých štítov a vysokohorských sediel,“ uviedol Milan Kapusta z Občianskeho združenia Tatry - EU - vrcholy. Okrem malých informačných tabúl združenie v spolupráci so samosprávou Košíc a Vysokých Tatier pripravuje aj panoramatické infotabule. Prvú osadili primátori František Knapík a Ján Mokoš na brehu Štrbského plesa, štvrtú na Štar-te. „Tabuľa zobrazuje panorámu Tatier, akú vidí návštevník Lomnického štítu smerom na západ. Po zlepšení počasia bude natrvalo umiestnená na vrchole Lomnického štítu a doplní tabuľu, ktorá zobrazuje panorámu pri pohľade na východ,“ dodal Kapusta.

(ič)

Že by mu sudičky dali do vienka osud bežeckého šampióna, celkom povedať nemožno. Jeho rodičia nemali so športom prakticky nič spoločné, v rodných Zemianskych Kostol'noch začínal s hádzanou a basketbalom. Až keď odišiel študovať na priemyslovku do Banskej Štiavnice, prešiel na atletiku. O rok sa stal dorasteneckým majstrom Československa v cezpoľnom behu a zrazu mal v hlave jasno. „Chlapec z dediny chcel preraziť vo veľkom svete,“ spomína na svoju veľkú túžbu. Stalo sa. Okrem slovenského rekordu na 1500 metrov sa môže popýšiť striebrom zo štafety na 4 x 4 kolá (dnešných 800 metrov) na Majstrovstvách Európy v Rotterdame roku 1973. O podobných úspechoch môžu jeho nástupcovia iba snívať.

V Osake by bol vo finále

Čas 3 minúty 39,4 sekundy, ktorý zabehol 30. mája 1974 na pretekoch Pravda – Televízia – Slovnaft v Bratislave, je nielen dlhoročným slovenským maximom, ale stále patrí do svetovej extratriedy. „Vtedy mi, samozrejme, vôbec nenapadlo, že z toho bude taký fúzatý rekord. Najviac ma tešilo, že som sa ako prvý Slovák dostal pod hranicu 3:40. Boli sme vtedy skvelá partia pod vedením trénera Róberta Rozima. Pěnkava, Bláha, Odložil a ďalší. Bili sme sa o miesto v reprezentácii, o možnosť cestovať a spoznať svet. To bol pre nás hnací motor. Preto sme boli schopní robiť niečo viac ako súčasní atléti. Tisícpäťstovka je poriadna drina. Musíte v nej sklbiť rýchlosť a vytrvalostné tempo. V tréningu sú to stovky kilometrov v pote a odriekaní,“ dodáva. Na nedávnych majstrovstvách sveta v Osake by svojím rekordom stále ešte postúpil do finále.

MOMENT, KTORÝ PÍSAŁ DEJINY. IVAN KOVÁČ DOBIEHA DO CIELA ZA VÍTAZNÝM AUSTRÁLČANOM CROUCHOM NA PRETEKOCH V BRATISLAVE 30. MÁJA 1974 A VYTŤVÁRA DOSAŁ NEPRĚKONANÝ SLOVENSKÝ REKORD

Neprekonaný rekord

RICHARD BUDÍN

Adrenalín aj za mikrofónom

Keď ho v tridsiatke prepúšťali z banskobystrickej Dukly ako neperspektívneho, stále vedel „urobiť“ tisícpäťstovku v čase okolo 3:42. Vtedy to bol priemerný výkon, dnes by bohato stačil na miestenku v reprezentácii. Končiaci atlét sa však nemienil zahrať v spomienkach a naštartoval novú životnú etapu.

V roku 1978 na atletických ME v Prahe sa predstavil v úlohe rozhlasového reportéra. Už viac ako štvrtstoročie sprevádza športových fanúšikov rozhlasovým etérom. Prihovára sa im z olympiád v Atlante, Sydney

a Aténach, zo zimných hier v Turíne či z niekoľkých svetových šampionátov v hokeji a biatlone. Novinári a športovci tam fungujú pod jednou strechou, i keď žijú v dvoch odlišných svetoch. „Keď máte podať výkon, lomcuje vami nervozita a cítite väčšiu zodpovednosť. Na druhej strane sa však nemusíte o nič starať. Novinár je na takýchto podujatiach v jednom kole. Rozhodne to nie je žiadna dovolenka,“ ubezpečuje Ivan.

Eufória v prípade úspechu krajana však stojí za to. Bol pri tom, keď prekážkar Igor Kováč vybojoval prvú medailu pre Slovensko na MS 1997 v Aténach, aj nedávno v Osake pri ďalšom bronzovom kladivára

Libora Charfreitaga. „Samozrejme, je to super pocit i pre mňa. Viem, čo všetko pre to tí chlapci museli obetovať. Novinár pritom tak trochu tvorí dejiny. Je priamo v dianí a všetko sa to snaží sprostredkovať ľuďom. To je adrenalín, ktorý ma k tejto práci priťahuje,“ priznáva.

Zátopka nepoznajú

Keby sa Ivan Kováč odhodlal odísť do sveta, možno by z neho nebol rozhlasový reportér, ale tréner. „Mám kvalifikáciu na stredné trate, takže by to nebol problém. Lákali ma do Prahy aj do slovenskej repre-

IVAN KOVÁČ NECHÝBAL ANI NA NEDÁVNÝCH MAJSTROVSTVÁCH SVETA V OSAKE

zentácie, Banskú Bystricu však považujem za svoj domov, nedokázal by som odísť preč. A rozčuľovať sa s mladými, ktorým sa nechce trénovať, by som asi tiež nezniesol," dodáva s úsmevom. Radšej prináša rozhovory so športovcami. Neprekáža mu pritom, že iba malá časť z nich pozná jeho vlastné športové úspechy. „Oveľa viac mi prekáža, že mladí nepoznajú ani Emila Zátopka.“ A ako sa od konca jeho pretekárskej éry atletika zmenila? „Výkonnosť veľmi nie, skôr v prístupe. My sme behali o česť, dnes už v atletike lietajú veľké peniaze," porovnáva.

Fúzatý rekord

Nad teóriou, že ho niekto konečne vymaže z historických atletických tabuliek, v najbližšej budúcnosti rozmýšľať nemusí. Žiadny takýto nádejný adept totiž po slovenských ováloch nebehá. „Jedine ak by sa tejto trati začal niekto špeciálne venovať," myslí si. Nerušene tak môže sledovať rozbiehajúcu sa kariéru svojej dcéry Katky, juniorskej reprezentantky v bežeckom lyžovaní. Hviezdu z nej však vychovať neplánuje. „Hlavne, že robí niečo užitočné a baví ju to," teší sa. A aby dôstojne

reprezentoval, vstúpil si do svedomia a v posledných mesiacoch zhodil pätnásť kíľ. „Večer sa už neprejedám a viac sa hýbem. Bicyklujem, občas si idem zabehať a veľmi rád chodím na prechádzky s jazvečíkom Mukim," vyzrádza svoje tajomstvo. Mimochodom, aj tento štvornohý rodinný miláčik by sa mohol zapísať do rekordných tabuliek, možno aj do Guinnessovej knihy rekordov. Nažíva si totiž celkom sám v dvojizbovom byte na sídlisku Radvaň, ktorý mu jeho pán „prenajal", keď sa odsťahoval k priateľke. Denne ho tam však navštevuje. A potom nech niekto povie, že je život pod psa...

V ČASOCH NAJVÄČŠEJ ŠPORTOVEJ SLÁVY: ZLAVA JÁN ŠÍŠOVSKÝ, JOZEF PLACHÝ A IVAN KOVÁČ SLOVENSKÝ REKORDÉR ZVYKOL BEŽAŤ NA ČELE

Dozorca a väzeň

Neúnnavný odstraňovateľ bielych miest v histórii našej karikatúry a komiksu Kornel Földvári pripravil na vydanie seriál „Dozorca a väzeň“ od Jozefa Babušku. Dnes osemdesiatjednoročná, živá legenda

Kornela Földváriho, ktorý ku kresbám napísal úvodné slovo, priblížil autora a bol určite dobrým duchom vydania, ale aj karikaturistu Fera Jablonovského, ktorý pomohol pri technickej stránke vydania.

kvality potrebovali kompletne vyretušovanie a zreštaurovanie. Ocenit' treba aj vydavateľstvo FO ART, ktoré spomínaný titul, podobne ako rok predtým Babuškov profil, pod jeho pseudonymom Jozef Schek, vydalo. Čitatelia Slovenských dotykov mali možnosť predchádzajúce tituly z recenzie poznať. V čom je zaujímavý nový titul?

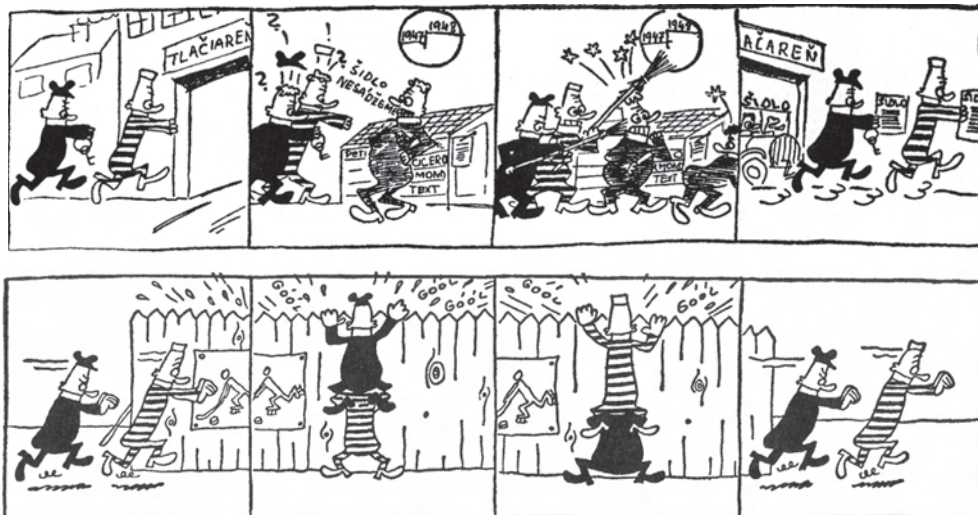
Jozef Babušek zobrazil v časopise každý týždeň štyri obrázky, ktoré na seba nadväzovali, uháňajúceho väzňa a doháňajúceho dozorca. Príbehy sú zoradené chronologicky v rámci kalendárneho roka, lebo v nich objavujeme Veľkonočné sviatky, Dušičky alebo Vianoce, reagujú na aktuálny slovenský život roku 1947, napríklad uvedenie slovenského filmu „Varúj“. Znalec slovenského povojnového života by v jednotlivých štvorobrázkoch našiel i iné dobové reálie, dokonca aj z Babuškovho súkromia, ale nie jeho rukou. Zastúpil ho kamarát Viliam Weiskopf, ďalší z kmeňových autorov „Šidla“. Počas dvoch týždňov, keď sa Babušek ženil a bol asi na svadobnej ceste, reaguje na to patričným spôsobom. Obidvaja

protagonisti Dozorca i väzeň pôsobia skôr ako partáci a nie rivali, čo vidieť z mnohých príhod, kde ich vzájomná výpomoc udržiava pri živote. Kniha okrem komiksových

slovenskej karikatúry a komiksu, postupne dostáva v knižnej podobe súbor svojich kresieb. To, čo je v iných krajinách dávno samozrejmosťou, na Slovensku prichádza pomaly, ale aspoň že prichádza. Po knihe o slovenskej karikatúre „Päťadväť“ a biografickému zväzoku, venovanému vlnajšiemu významnému výročí karikaturistu, cyklus „Dozorca a väzeň“, vychádza z šesťdesiatemu výročí jeho vzniku a publikovania. Pôvodne vychádzal po celý rok 1947 v humoristickom časopise Demokratickej strany „ŠIDLO“. Možno by vychádzal i ďalej, keby február 1948 nezastavil vydávanie „Šidla“, ale aj ďalších časopisov a s tým spojenú profesionálnu kariéru nejedného človeka. Nie je to iba zásluha

Originály Babuškových kresieb sa nezachovali a reprodukcie pochádzajú zo zachovaných čísel z majetku Slovenskej národnej knižnice v Martine. Kresby na povojnovom novinovom papieri nevalnej

príbehov, (tak označuje Földvári Babuškovu „vášeň pre akciu, vnútorné napätie a pohyb“) obsahuje aj obrázok parného valca a auta, ktorý vyvolala nevôľu u súdruhov a na dlhé roky poznamenal Babuškov osud. Nesmel publikovať a až v roku 1959 sa objavili jeho kresby na stránkach týždenníka Roháč. Neuveriteľných dvadsaťtri rokov tam publikoval seriál „Jožinko, dieťa svojich rodičov“. Jeho reprint ešte čaká na vydavateľa a verím, že spoľahlivá a v tomto smere skúsená dvojica Földvári-Jablonovský ho už iste pripravuje.

Jozef Babušek žije v Piešťanoch, venuje sa maľovaniu, grafike, drevenej plastike a ako pri vlnajšom stretnutí v Slovenskom inštitúte dodal, aj emailovej korešpondencii s vnúčatami v Kanade.

Vojtech Čelko

Dona mala zahynúť. Dnes reprezentuje Slovensko v psom frisbee. Všetko sa začalo, keď pred pár rokmi zavítal na veterinárnu kliniku v Košiciach pôvodný majiteľ sučky Dony. Chcel ju utrátiť. Jej jedinou vinou bolo, že mala problémovú povahu. Dnes je Dona expertkou v psom frisbee.

Lietajúci pes

rodiny, keďže ja som už psíka mala. No bol to taký vnímavý a neobyčajný pes, že len pomyslenie na to, že by som ju mala stratiť, mi vháňalo slzy do očí. Veď som s ňou prežila nový život, musela som niečo vymyslieť. Tak sa aj stalo. Dnes tu Donka leží vedľa mňa a spokojne odpočíva,“ chváli Lenka svoju zverenyňu.

Prepadli tanierom

Dona, trojročný kríženec nemeckého ovčiaka, mala šťastie v nešťastí. Na veterinárnej klinike si ju všimla študentka košickej Univerzity veterinárneho lekárstva Lenka Mauricová. Bola z toho láska na prvý pohľad. Dona dostala na klinike šancu na osvojenie, ale extrémna plachosť jej nedávala veľkú nádej. Lenka, ktorá študuje odbor kynológia a takmer desať rokov sa venuje výcviku a správaniu psov, však zobrala Donino správanie ako výzvu. Rozhodla sa ju prevychovať a nájsť jej nový domov. „Spomínam si, že slečna, ktorá sa o ňu dočasne starala, hovorila o zázraku, keď sa plachý psík rozhodol prísť ku mne bližšie. A tak sa začala naša spoločná cesta,“ hovorí Lenka. Od začiatku to nebolo ľahké, ale starostlivosť, postupné privykanie si na okolitý svet, dlhé prechádzky a pokojné riešenie často náročných situácií prinášali svoje ovocie. O niekoľko mesiacov už bol z Dony úplne iný pes. „Postupne sme začali trénovať poslušnosť, ktorá jej zvyšovala sebavedomie. Pôvodne sa Donka mala umiestniť do novej

Keďže Dona miluje aktivitu, Lenka rozmýšľala, čo by ju bavilo najviac. „Raz moja sestra Zdenka priniesla reklamný lietajúci tanier. Len tak zo zábavy som ho Done hodila. To, čo nasledovalo, bolo úžasné. Jej vysoký skok a chytenie taniera v neobyčajnej výške ma ohromili. Myslela som si, že je to náhoda, no dnes viem, že to nebolo všetko, čo zvládne.“ A tak sa začala ich cesta za dog frisbee – psím frisbee (frisbee znamená lietajúci tanier určený na rôzne športové či rekreačné využitie). V prvom rade sa Lenka potrebovala o tomto športe dozvedieť viac, lebo u nás je zatiaľ neznámy. V júni 2006 sa preto so sestrou ako jediné zástupkyne Slovenska vybrali na historicky prvý dog frisbee seminár a neoficiálnu súťaž v Česku. Učili sa techniky hodov, tréningu a práce so psíkmi. „Základom je správna technika hádzania diskov, čo sa na prvý pohľad zdá jednoduché, no nie je to tak,“ vysvetľuje Lenka. Psie frisbee môže začať trénovať každý, koho baví hádzanie lietajúceho disku a jeho psík splňa fyzické predispozície a miluje športovanie či výskoky. Medzi

základné disciplíny tohto športu patrí voľný štýl, to je predvádzanie predpísaných prvkov so psíkom vo vlastnej zostave, všetko počas hudby v časovom limite. Druhou disciplínou sú vzdialenostné súťaže. Podstatné je hodiť disk čo najďalej, pričom psík ho musí čo najlepšie chytiť vo výskoku s bezpečným dopadom.

Rozrastajú sa

Lenka má za sebou seminár pod vedením svetovej špičky v psom frisbee – Američanov Rona Watsona a Apryl Lea. Neodmietli ani osobné pozvanie organizátora majstrovstiev Európy v tomto športe, známeho poľského reprezentanta Dariusza Radomského. V poľskom Vroclave tak tohto roku po prvý raz viala aj naša národná vlajka. „Som veľmi rada, že sa nám podarilo predviesť slovenské psie frisbee ostatným krajinám, získali sme 9. miesto v takej veľkej konkurencii.“ Chceli by ste tento šport vyskúšať aj vy? Pokojne, lebo majiteľ a pes sa mu nemusia venovať len súťažne. „Podstatné je dať psíkovi a sebe určitý druh zábavy a spoločný kontakt,“ zdôrazňuje Lenka. „Je však lepšie vyhľadať pomoc trénerov zaoberajúcich sa psím športmi, ktorí vám poradia, pomôžu s rôznymi druhmi hodov s diskami a zabránia, aby sa psík nezranil.“ Lenka so sestrou organizujú tréningy v Košiciach, kde študujú. „Ak aj vás psie frisbee zaujalo a chcete sa k nám pridať, budeme sa tešiť,“ smeje sa Lenka.

Ako začať?

Na začiatok naučte psíka spoznávať špeciálny disk (fistback) pomocou rôznych hier. Dôležité je naučiť ho disk priniesť a pustiť. Na tento tréning používajte jednoduchý prvok – odhodenie disku na hranu tak, aby sa kotúľal po zemi. Psík sa za ním rozbehne a po prinesení dostane ako odmenu ďalší disk. Do ukončenia rastu psa prebieha tréning bez výskokov. Najdôležitejšie pri tomto športe je, aby ste vedeli taniere správne hádzať. Hody si preto treba natrénovať najprv bez psa. Vášho zverenca treba aj motivovať. A prvoradá je trpezlivosť. Rado Igaz

LENKA A JEJ DONA

Nestarnúce melódie mladnúcej speváčky

Koncom päťdesiatych rokov zažiarila hviezda bratislavskej speváčky Zuzky Lonskej. Pamätníci si určite spomínajú, že neskôr vystupovala najmä v duetoch s manželom Zdeňkom Kratochvílom. Vydržalo jej to štrnásť rokov, a to napriek nepriazni osudu. Meno Lonská bolo vymyslené, pretože to vlastné – Langerová – nebolo najvhodnejšie používať. Jej otec, po tom, čo sa vrátil s manželkou a dcérkou z vojnovnej emigrácie v USA, aby pomáhal budovať nové Československo, bol obvinený z vlastizrady a zatvorený. O peripetiách rodinných osudov napísala Zuzkina mamička knihu „Vtedy v Bratislave (Môj život s Oskarom L.)“, ktorú po prvýkrát v slovenčine v tomto roku vydalo vydavateľstvo Marenčin. Sú to už celé tri desaťročia po jej prvom vydaní. Zuzka ju okrem Bratislavy prezentovala aj v Prahe. Oskar Langer bol židovský ľavicový intelektuál, ktorý pochádzal z Příbovíc pri Martine a Zuzkina mamička sa narodila v Budapešti. Po americkej emigrácii sa usadili v Bratislave, kde sa im narodila aj druhá dcérka Táňa. V auguste v roku 1968, dva roky po smrti svojho manžela, emigrovala Žofia Langerová do Švédska, rovnako ako jej dcéry. Zuzka sa vo Švédsku znovu vydala, opäť za Čecha, a tak sa už ako Klangerová v súčasnosti vracia na Slovensko i do Česka po dlhých rokoch opäť aj ako speváčka.

NAĎA VOKUŠOVÁ, VLADIMÍR SKALSKÝ

Zdá sa, že ste sa rozhodli pre „veľký návrat“ do rodnej krajiny. Vydali ste v Bratislave CD „Braňo Hronec uvádza Zuzku Lonskú“, vystupovali ste na oslavách narodenín Juraja Berczeller, krstili ste v Bratislave a tiež v Prahe knihu svojej mamičky „Vtedy v Bratislave“. Prezentáciu na pražskej Židovskej radnici sme propagovali aj v Slovenských dotykoch. Čo bolo podnetom k týmto aktivitám a aký ste mali pocit z prijatia publikom?

Oslavy jubilea Juraja Berczeller, keď chcel, aby som bola jeho hosťom, boli podnetom môjho nečakaného „návratu“. I keď som už veľmi dlho nespievala, dala som sa vyprovokovať a v sprievode môjho bývalého kolegu, jazzového pianistu Braňa Hronca, som zaspievala niekoľko piesní. Toto sa stretlo s nečakaným úspechom publika a vtedy vznikla myšlienka, aby sme spolu vydali cédéčko. V decembri ho Milan Lasica pokrstil vo svojom divadle a v tej súvislosti som mala aj koncert.

Vaša rodina tesne pred vojnou emigrovala do USA. Čo bolo dôvodom, že ste sa po vojne opäť vrátili domov?
Môj otec, Oskar Langer, bol už pred vojnou

komunistom. Na výzvu strany sme sa vrátili, aby sa mohol zúčastniť na budovaní socializmu...

Váš otec však bol odsúdený, obvinený zo špionáže a uväznený. Ako to vaša mamička s dvoma dcérami znášala? Spôsobili tieto rodinné trampoty problémy aj vám osobne?

Osud našej rodiny bol naozaj dramatický. Mama bola najprv priradená do výroby, deložovali nás i s mojou, vtedy trojročnou sestrou Táňou, do hrozného bytu a napokon na malú dedinu pri maďarských hraniciach, kde sme zostali úplne bez prostriedkov, mama bez práce a ja som nemohla ďalej študovať.

Napokon o dramatických osudoch vašej rodiny napísala mamička aj spomínanú knihu. Môžete trochu priblížiť knihu i osobnosť mamičky? Pokiaľ je nám známe, pochádzala z Budapešti a do Bratislavy sa vydala...

Áno. Zoznámila sa s otcom prostredníctvom spoločného známeho, ktorý ich dal dokopy práve preto, že mama vtedy hľadala odpovede na rôzne životné otázky a zaujímal sa preto aj o marxizmus. Najprv si dva

roky korešpondovali a napokon sa stretli a zaľúbili na prvý pohľad.

Spievať ste vraj začali náhodou. Aká tá náhoda bola, aké boli vaše prvé kroky v tejto oblasti?

Predovšetkým sa stalo to, že hoci mi nakoniec dovolili zmaturovať na gymnáziu, nespievala som študovať na vysokej škole. Mala som však veľké šťastie, že som v tom čase spievala so študentskou kapelou v Bratislave, kde ma počul Juraj Berczeller a ponúkol mi angažmán v bratislavskej Redute.

Hudba vám priniesla i životného partnera. V Prahe ste sa spoznali s českým hudobníkom Zdeňkom Kratochvílom a začali ste spolu spievať slávne duety. Manžel sa kvôli vám presťahoval na Slovensko a naučil sa hovoriť krásnou slovenčinou.

To je pravda. Jazykový poradca ho pri nahrávaní vždy chválil, že spieva najkrajšou slovenčinou zo všetkých spevákov.

Prišiel rok 1968 a s ním aj vaša druhá emigrácia...

Áno. Počas invázie sme mali angažmán s naším Bratislavským combom v Juhoslávii, kde sme mali so sebou aj deti. Odtiaľ sme pokračovali rovno do Švédska, kde sme mali hrať v meste Västerås, kde doteraz žijem. Po nádejnej Pražskej jari sme sa veľmi báli, že by sa naša rodina mohla znovu stať obeťou perzekúcií. Chceli sme, aby naši synovia vyrastli v slobodnej krajine. Švédsko nás vtedy prijalo s otvorenou náručou a poskytlo nám už od začiatku praktickú i morálnu podporu.

Ako ste sa vo Švédsku celé roky cítili a akej profesii ste sa tam venovali? Ako ste prijali fakt, že ste sa po rokoch mohli vrátiť na Slovensko?

Hneď na začiatku sme sa rozhodli, že začneme celkom nový život, že sa uspokojíme s tým, že máme peknú kariéru za sebou. Našli sme si civilné povolania a bola som pyšná, že som zvládla aj celkom iný typ práce. Musela som sa všeličo naučiť v kurzoch, ale nakoniec som sa, aj vďaka svojim jazykovým vedomostiam, dobre uplatnila ako prekladateľka a potom ako osobná asistentka jedného z hlavných šéfov veľkého švédskeho podniku.

V roku 1984 vás zákerná choroba pripravila o manžela. Neskôr ste sa zaľúbili opäť do českého emigranta.

Priťahujú vás špeciálne niečím českí muži?

Áno. Českí muži sú skvelí! Aspoň tí dvaja, s ktorými ma osud spojil...

Máte dvoch synov. Čím sa zaoberajú?

Starší syn Daniel je koncertný klavirista. Nakoľko by sa výlučne tým ťažko uživil, vyučuje hru na klavíri na hudobnej škole. Mladší, Boris, je lekár. Je však tiež veľmi muzikálny a spieva v svetoznámom švédskom mužskom zbore. Chlapci majú rozkošné švédske ženy a po dvoch dcédkach, takže mám štyri zlaté vnučky. Mám vo Švédsku aj svoju mladšiu sestru Táňu, ktorá žije v Uppsale a pracuje na tamnej univerzite.

Máte možnosť pohybovať sa v mnohých kultúrach – slovenskej, českej, židovskej, švédskej, stretli ste sa aj s tou americkou. Čo vám to prinieslo?

Cítim sa tým veľmi obohatená. S mojou sestrou Táňou si často hovoríme, že sme vďačné, že nás rodičia vychovali k tolerancii a otvorenosti bez predsudkov. Všetky tieto kultúry sú mi blízke a som rada, že sa v nich cítim doma. Ten pocit majú aj moji synovia, ktorí stále hovoria dokonale po slovensky aj po česky.

Máte aj ďalšie hudobné plány, spojené s vašou starou vlasťou?

Nemám nič konkrétne. Ved' toto všetko boli celkom neplánované veci, s ktorými som naozaj nepočítala. Ale švédske príslovie vraví: „Nikdy sa nehovorí nikdy...“

Z OBÁLKY KNIHY „VTEDY V BRATISLAVE“

Kto sa chce niečo dozvedieť o našej vlastnej minulosti, mal by si prečítať túto knihu. Napísala ju Žofia Langerová, manželka Oskara Langeru, ktorý celé päťdesiate roky sedel v komunistickom väzení napriek tomu, že sám bol pravoverným komunistom. Alebo práve preto. Asi dnes málokto vie, kto boli manželia Langerovci. Možno trochu osvieži vašu pamäť skutočnosť, že to boli rodičia kedysi populárnej speváčky Zuzky Lonskej. Jej matka Žofia prežila ťažkých desať rokov v nádeji, že jej manžel sa vráti. Čakala, dúfala a deň za dňom sa presviedčala, že jej muž neobetoval svoj život správnej myšlienke, že ideálna komunistická spoločnosť je chiméra, že reálne je iba násilie, ktoré sprevádza každú totalitu. Píše o údele ženy, ktorej muž bol vo vykonštruovanom procese odsúdený na vyše dvadsať rokov a stále veril, že to má akýsi hlbší zmysel, bol to skrátka veriaci komunist. Langerovej kniha nie je však len svedectvom doby. Je to aj dobrá literatúra a je v nej všetko, čo má takáto literatúra obsahovať – fakty, osobný pohľad, emócie, detaily, v ktorých sa zrkadlí celok, a v neposlednom rade humor, trpký, ale o to pôsobivejší. Už dávno sa mi nestalo, aby som knihu prečítala na dúšok. Skúste to aj vy, neofutujete.

Milan Lasica

POVEDALI O NEJ:

BRAŇO HRONEC, HUDBNÍK

Bola vždy vynikajúca speváčka. Taká výnimočná, že ju neviem ani k niekomu konkrétnemu prirovnať. A myslím si, že sa ani nechcela niekomu podobať. Aj dnes sa môže kdekoľvek postaviť a spievať, či je to v Bielom dome, alebo v džezovom klube. Všetade by obstála.

ZDENĚK SYCHRA, SPEVÁK

Od nášho prvého stretnutia ubehlo 51 rokov. Spoznal som je v Brne, na jar v roku 1955 ako 19-ročnú, kde sme spolu spievali. Najviac si spomínam na šláger, ktorý vtedy veľmi letel, volal sa Istanbul. Keď ho spievala po anglicky, Brno doslova šalelo. Na tú dobu mala totiž Zuzka veľmi moderný prejav a bola porovnateľná s americkými speváčkami. Žiaľ, bola poznačená svojím pôvodom, a tak v päťdesiatych rokoch nemala šancu dostať sa do rádii, a ani muzika, ktorú interpretovala, sa v tých časoch nepodporovala. Jej prejav je aj v súčasnosti taký dokonalý a ona je taký ojedinelý zjav vo vynikajúcej kondícii, že keby mala šikovného agenta, som presvedčený, že by prenikla aj do Štátov.

Milan LASICA, humorista

Vlani, 4. júna, sa v Štúdiu L+S uskutočnil zvláštny večer. Večer na počesť Juraja Berczelleru, niekdajšieho pianistu a šéfa orchestra Tatra revue, ktorý žije od roku 1968 v Sydney. A nakoniec prišla Zuzka Lonská. Prišla zo Švédska. Tiež sa v šesťdesiatom ôsmom zľakla. Spievala evergreeny. Zdalo sa mi, že ešte lepšie ako pre štyridsiatimi rokmi. Berczeller sa ku mne naklonil a pošepol mi: „Vyzera lepšie, ako keď mala dvadsať.“ Obával som sa emócií. Ale k slzám nedošlo. Zvíťazila radosť zo stretnutia po desaťročiach. A vedomie, že tu čosi bolo a nedá sa to vymazať. Ani z pamäti, ani zo srdca.

Mojím snom je založiť rómske divadlo

Šesťdesiatdvaročný Milan Tomáš sa narodil vo východoslovenskom Vranove, od šiestich rokov vyrastal v Brne, kde býval až do roku 1999. Jeho otec bol vynikajúcim hudobníkom-cimbalistom a syna naučil milovať hudbu. Pán Tomáš sa vyučil za murára, ale murárčina ho nikdy príliš nelákala. Chcel sa stať populárnym spevákom, čo sa mu sčasti podarilo. V šesťdesiatych rokoch spieval a hral v operetách v Plzenskom divadle a neskôr v Janáčkovom divadle v Brne, niekoľkokrát vystupoval vo vtedajšej Československej televízii s cimbalovkou, ktorú založil v období povinnej vojenskej služby v rokoch 1964-1966. Po tragickej automobilovej nehode, pri ktorej ho navždy opustila jeho žena, však s hudbou na dlhý čas skončil.

V súčasnosti žije pán Tomáš v pražskej Krči a podniká v stavebníctve. O svojom voľnom čase, ktorého vraj nie je toľko, „surfuje“ doma po internete – to ho baví. A má tiež dva veľké sny – založiť rómske divadlo, aké existuje napríklad na Slovensku alebo v Rusku, a natočiť film o Rómoch, ku ktorému kedy si napísal scenár. Ešte ho má vraj stále k dispozícii v nočnom stolíku...

Stvorený pre operetu

„Na vojnu spomínam veľmi rád, tvorili sme dobrú partiu. Mal som tam dobré meno, pretože som počas vojny založil bigbeatovú skupinu a neskôr tiež cimbalový súbor. Cimbal som vtedy dostal od vojakov – to pre mňa znamenalo veľkú česť. Jazdili sme ako hudobníci a zároveň ako vojaci po celej republike a väčšinou sme mali veľký úspech. Počas výstupu som sa stretol s mnohými, v tom čase známymi,

osobnosťami. Pamätám sa tiež na to, ako som sa na našom hudobnom vystúpení s cimbalovkou, pri nakrúcaní jednej relácie Československej televízie, zoznámil so spevákom Josefom Lauferom. Sú to veľmi pekné spomienky,“ spomína pán Tomáš. Priznáva, že ľutuje odmietnutie ponuky, aby v armáde zostal pri hudbe aj po skončení povinnej vojenskej služby. Napriek tomu, že odmietol, hudba nezostala v ústraní. Niekoľko rokov potom, ako sa pán Milan Tomáš stal civilným občanom, zamieril do brnianskej umeleckej agentúry, ktorá sa vtedy volala Krajský podnik pre film, koncerty a estrády, a zložil skúšky zo spevu. Tiež sa tam stretol s viacerými osobnosťami, ktoré mu v jeho hudobnej kariére v mnohom vyšli v ústrety. Keď mal 31 rokov, prihlásil sa do známej súťaže Hľadáme nové talenty. Vystupoval s piesňou s vlastným po česky napísaným textom a prevádzal sa na gitare. Zároveň tam stretol zaujímavého človeka, vďaka ktorému sa neskôr dostal do divadla. „Predsedom poroty bol

vtedy šéf Plzenského rozhlasu. Po skončení súťaže prišiel za mnou a povedal mi, že mám široký rozsah hlasu, ako stvorený pre operetu. V tom čase som nemal o operete ani poňatia, ani som sa na to, pravdu povediac, necítil. Napriek tomu som si povedal, prečo zahodiť takú šancu? Riaditeľ Plzenského rozhlasu kontaktoval vedenie Plzenského divadla a ja som začal spievať a neskôr na javiskách hrať operetu. Mojou prvou operetnou hrou bola „Krásna Helena“ od Offenbacha.

Po prestávke späť k hudbe

Rok 1975 sa stal pre Milana Tomáša a jeho dve deti osudným. Pán Tomáš prišiel o manželku, s ktorou prežil celých dvanásť rokov, deti stratili matku. „Nehovorí sa mi o tom práve najľahšie, to iste chápete. Vtedy sme sa spoločne viezli autom, ale ja som nešoféroval. Išli sme stopom, šoféroval zhodou okolností jeden vojak. Vtedy dosť pršalo, naviac vodič už mal ojazdené pneumatiky. Pri jazde nabehol na asfaltovú hrču, ktorá sa tvorí od slniečka. Hneď dostal šmyk a narazili sme do kamenného stĺpa. Manželka vyletela cez okno, na mieste bola mŕtva...“

Po tragickej nehode išla hudba nadiľho stranou. Napriek tomu sa nechcel len tak vzdať divadla a od roku 1976 pôsobil ako zborista v brnianskom Janáčkovom divadle. V divadle ho angažovali od roku 1977. „Potom, čo sa stalo, som už nemal viac síl venovať sa hudbe. Už som nemal v sebe toľko elánu, ako keď žila manželka, ktorá ma v speve a účinkovaní v divadle veľmi podporovala. Myslím si, že by si priala, aby som v divadle zostal.“ Ako mi pán Tomáš v rozhovore prezradil, k hudbe sa vraj „na staré kolená“ vracia. Chcel by vytvoriť hudobné zoskupenie, ktoré by hralo zmes tradičnej rómskej hudby v modernom poňatí. Rómske pesničky má veľmi rád, ako tie pomalé a smutné, tak aj tie veselé. Len mu vraj vadí stále opakovanie rómskych slov. „Myslím si, že rómčina má veľa iných krásnych slov než len joj mamó (ó maminko) alebo nane love (nejdou peníze),“ hovorí trochu kriticky Milan Tomáš.

„Kedysi som skladal pesničky aj ja. Komponoval som rómske, i české piesne. Teraz už na to nemám toľko času; čím ďalej viac sa venujem svojej práci, ale občas mi príde na um nejaké slová, ktoré sa snažím zhudobniť,“ usmieva sa na mňa pán Tomáš. Počas rozhovoru z neho neustále vyžaruje duševná mladosť, energia a elán, aký všetci jeho vrstovníci nemajú. Má ešte veľa plánov. Okrem hudobného zoskupenia, ktoré by dal rád v najbližšom čase dokopy, by chcel založiť prvé rómske divadlo v Českej republike. „Doslova ma nutká založiť rómske divadlo, napríklad aj tu v Prahe. Myslím si, že by to bol veľký prínos pre Rómov i Nerómov,“ prezrádza jeden zo svojich plánov a vzápätí pokračuje: „Mojím veľkým snom je tiež natočiť film o Rómoch, niekoľkokrát som sa o to pokúšal. Zavše to vyzeralo celkom nádejne, podporovali ma v tom viaceré významné osobnosti z oblasti filmu, napríklad režisér Tuček, ale financie jednoducho chýbali. Scenár k filmu, ktorý by som chcel nakrútiť, mám dodnes schovaný v nočnom stolíku...“

Tomáš Bystrý

Královohradecké Dni slovenskej kultúry

Na jar tohto roku sa v Hradci Králové uskutočnilo v Slovenskej reštaurácii Panónia veľmi príjemné stretnutie tamajších významných Slovákov, na ktorom sa zúčastnil aj krajský hajtman Pavel Bradík a predstavitelia Slovensko-českého klubu, vydavateľa Slovenských dotykov. Hovorilo sa aj o cykle

Dni slovenskej kultúry po Českej republike, ktorý už mnoho rokov koordinuje Slovensko-český klub a tiež o družobných vzťahoch s Banskobystrickým krajom. Chrobák v hlave regionálnym predstaviteľom už zostal a na jeseň sa prejavil výsledok.

Koncom septembra, presnejšie 25.-27. sa v Hradci Králové, Miletíne Pileticiach konali Dni slovenskej kultúry Banskobystrického kraja v Královohradeckom

kraji. Takmer stovka umelcov a účinkujúcich priniesla zo stredného Slovenska bohatú kultúrno-umeleckú tvorbu v dvadsiatke atraktívnych umeleckých programoch rozličných umeleckých žánrov.

S veľkým diváckym ohlasom sa stretli predstavenia Štúdia tanca, Bábkového divadla na Rázcestí a Divadla Maska. K divácky zaujímavým patrili tiež koncerty hudobnej skupiny 100 múch, Ľudovej hudby Borievka či folkovej skupiny Družina a folklórnych súborov Marína a Zornička. Program bol obohatený aj o zaujímavé výstavy profesionálneho výtvarného umenia i amatérskej fotografie a filmové projekcie úspešných amatérov. Ľudoví remeselníci predviedli tiež svoje majstrovstvo a veľký úspech mali aj pravé stredoslovenské bryndzové halušky.

(vs)

Rada Európy a menšiny

V Lichtenštejnskom paláci na pražskej Kampe sa 15. októbra uskutočnil Následný seminár o implementácii Rámcového dohovoru o ochrane práv národnostných menšín. So zástupcami Sekretariátu Rámcového dohovoru z Rady Európy diskutovali predstavitelia štátnej správy, miestnej samosprávy a národnostných menšín.

Z diskusie vyplynulo, že štandard ochrany práv národnostných menšín v Českej republike je na nadpriemernej úrovni. Súčasne sa však podrobne analyzovali aj rezervy, osobitný dôraz sa venoval rómskej menšine, ktorá má mnoho špecifických problémov. Určité komplikácie konštatoval sekretariát v oblasti decentralizácie, pri ktorej sa niekedy menšiny dostávajú do horšieho postavenia, keď kraje a obce na ich potreby často dbajú menej, než predtým štát. V prípade slovenskej menšiny sa otázky sústredili aj na problematiku neexistujúceho školstva alebo straty dvojjažnosti českej spoločnosti. Všetkých minorít sa týka reálny pokles celkového objemu grantovej podpory, nedostatočné rešpektovanie odporúčaní Rady vlády pre národnostné menšiny a grantových komisií či malá pozornosť menšinovému vysielaniu zo strany verejnoprávnej Českej televízie. Predstavitelia niektorých menšín poukázali napríklad aj na vylúčenie zástupcov minorít z príslušnej grantovej komisie Magistrátu hl. m. Prahy či na problémy s dvojjažnými česko-poľskými tabuľkami v Těšínskom Sliezsku. Celkovo však bola diskusia veľmi konštruktívna a potvrdila, že česká vláda urobila od roku 2004, keď sa takýto seminár uskutočnil naposledy, v ochrane národnostných menšín značný pokrok. Iste k nemu prispela aj ratifikácia Európskej charty regionálnych či menšinových jazykov.

(vs)

INFO

• do 20. 11. Galerie U Prstenu, Jilská 14, Praha 1
FLUIDUM
Výstava šperkov Martiny Minárikovej

• po. 5. 11. a ut. 6. 11. o 20.00
Café Teatr Černá Labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
ZHASŇTE LAMPIONY
Obnovená premiéra s Tatianou Vilhelmovou a Mariánom Miazgom

• po. 5. 11. o 10.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
ROZPRAVAME SI ROZPRAVKU
Cyklík výchovno-dramatický program pre najmenších žiakov pražských škôl o slovenčine a jednej rozprávke krajiny

• po. 5. 11. o 17.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
TV PONDELOK Z BRATISLAVY - špeciál
POCTA DEŽOVI URSÍNEMU
Večer venovaný nedožitému životnému jubileu zakladateľskej osobnosti modernej slovenskej hudby
Hostia: Ivan Štrpka, Pavel Klusák a Miroslav Žbirka

Projekcia televízneho filmu
Alta Vášová – Martin Hoffmeister:
NEBERTE NÁM PRINCEZNU
Slovenský televízny muzikál o generačnom konflikte a úteku z domova, ale aj o ceste za sebou samým
Hrajú: M. Gombitová, M. Žbirka, M. Rottrová, L. Sobota
Hudba: Dežo Ursíny
Réžia: Martin Hoffmeister

• ut. 6. 11. o 17.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
MIRA BRŤKOVÁ:
USMERNENÁ IMAGINÁCIA
Akademická maliarka zo Starej Pazovy (Srbsko) predstaví obrazy s výšivkami, ktoré podľa jej predlôh s abstraktným vzorom vyšili Slovenky z tejto oblasti
Výstava potrvá do 3. 12.

• št. 8. 11. o 17.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

Prezentácia knihy o živote a tvorbe
Ivana Mistrika
ČLOVEK ODINAKIÁL
Uvádzajú: Zuzana Mistríková a Ján Mistrík

Slovenský film 70. rokov - prezentácia novej filmovej kolekcie
Uvádza: Peter Dubecký
Projekcia filmu MEDENÁ VEŽA
Hrajú: Š. Kvietik, I. Rajniak, I. Mistrík, E. Vášaryová, M. Dočolomanský
Réžia: Martin Holý

• po. 12. 11. o 20.00
Café Teatr Černá Labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
SHIRLEY VALENTINE (monodráma)
Zuzana Kronerová

• po. 12. 11. o 19.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
Slovenský jazzový klub
AMC Trio
Koncert vynikajúcej jazzovej formácie z Prešova
Peter Adamkovič – klavír
Martin Marínčák – kontrabas
Stanislav Cvacinger – bicie

• ut. 13. 11. o 19.00
Míčovna Pražského hradu, Praha 1
MŤVI SA DÍVAJÚ
Literárno-hudobné pásmo na tému Slovenského národného povstania pri príležitosti krstu rovnomennej knihy Eleny Kovalovej-Kytkovéj.
V rámci cyklu Česko-slovenské večery na Pražskom hrade

• st. 14. 11. o 17.00
Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
KAROL BENICKÝ: ORBIS PICTUS
Výstava veľkoplošných fotoformátov – zvršenie fotografického triptychu významného slovenského fotografa.
Glosy k fotografiám
– básnik Jan Vodňanský
Výstava potrvá do 4. 1. 2008

• pi. 16. 11. – ne. 18. 11.
Městské centrum Grand, Městské divadlo, Kaple Městského muzea, Slaný

JAZZ SLANÝ
41. Slánske jazzové dni

• pi. 16. 11. o 19.00
Městské centrum Grand
Slovenský jazz na Husovom summite v rámci festivalu zastupuje huslista Stano Palúch

• po. 19. 11. o 10.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Od ľudovej slovesnosti po súčasnú modernu
Cyklík literárny program pre stredoškolskú mládež spojený s prednáškou, ukážkami z diel a besedou

• po. 19. 11. o 18.00
Popmuseum, Kaštan, Bělohorská 201/150, Praha 6
SLOVENSKÝ BIGBÍT
Vernisáž výstavy mapujúcej počiatky slovenskej rockovej hudby a prezentácia nového desaťdielného hudobného dokumentu Slovenský bigbít a chystanej rovnomennej knihy
Scenár: J. Šuhajda, L. Jurík
Réžia: Dušan Rapoš
o 20.00
JOŽO BARINA and MEDITATING FOUR
Koncert legendy slovenského bigbítu a blues, gitaristu, speváka a jeho kapely

• ut. 20. 11. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
XIX. PROJEKCIA CYKLU SLOVENSKÁ LITERÁRNA KLASIKA NA FILMOVOM PLÁTNE
Ľudo Zúbek: SKRYTÝ PRAMEŇ
Historický príbeh z prvej polovice 16. storočia o Majstrovi Pavlovi z Levoče a vzniku jeho najslávnejšieho diela – oltára sv. Jakuba
Hrajú: Š. Kvietik, M. Vášaryová, C. Filčík, K. Fialová
Réžia: Vladimír Bahna

• št. 22. 11. o 21.00
Blues sklep, Liliová 10, Praha 1
LUBOŠ BENA & MATEJ PTASZEK
Hráč na Karlovom moste Matej Ptaszek

v spolupráci s vynikajúcim slovenským bluesmanom Ľubošom Beňom vytvárajú naozajstné mississippské blues v česko-slovenskom podaní

• št. 22. 11. o 17.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
MARIÁN LABUDA – JÁN ŠTRASSER:
HEREC JE VŽDY NA OČIACH
Krst knihy rozhovorov s M. Labudom za osobnej prítomnosti oboch autorov
Podujatie je len na pozvánky!

• po. 26. 11. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
Slovensko-české podoby umeleckého prednesu
ČO ZNIE V SLOVE?
Slovenskú a českú poéziu aj prózu prednášajú laureátky slovenských, českých a česko-slovenských súťaží v umeleckom prednese Soňa Pariláková a Martina Longinová

• st. 28. 11. – št. 29. 11.
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
EKOTOPFILM
Tradičná prehliadka najlepších filmov XXXIV. medzinárodného festivalu filmov o trvalo udržateľnom rozvoji
28.-29. 11. 9.00-9.45 Projekcia filmov pre malé deti
28.-29. 11. 10.30-11.15 Projekcia filmov pre starších žiakov
28.-29. 11. 12.00-12.45 Projekcia filmov pre študentov
28. 11. 19.00-20.00 Projekcia filmov pre dospelých
28. 11. 14.00-18.00 Projekcia filmov pre dospelých
Uvádza: generálny riaditeľ festivalu Ing. Pavel Lím

Slovensko-český klub usporiada v novembri aj dve podujatia pre pozvaných hostí: „Charta 77 a Slováci“ a „Dialóg kultúr“.

(Zvýraznené podujatia usporadúva alebo spolusporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov)

Diela slovenských autorov – tak hudobné ako aj literárne – sa v programoch stanice Český rozhlas 3 – Vltava objavujú po celý rok. Na prelome novembra a decembra ale bude slovenskej kultúre a slovenským umelcom patriť špeciálny programový projekt: „Dni slovenskej kultúry na Vltave“. Správu o ich tohtoročnej podobe nám podala dramaturgička stanice Vltava Jarmila Konrádová.

Opäť zaostrené na slovenskú kultúru

Poslucháči Vltavy už vedia, že „slovenský týždeň“ prichádza na rad vždy na jeseň, keď si pripomínáme vznik a existenciu spoločného štátu. V niekoľkých predchádzajúcich rokoch to bývalo krátko po 28. októbri, tohto roku je to o niečo neskôr, aby sa slovenské vysielanie neprekrývalo s priamymi prenosmi z jesenných hudobných festivalov. Zahájenie bude tentoraz celkom výnimočné: v pondelok 26. novembra o 20. hodine sa poslucháči Vltavy stanú priamymi účastníkmi finále súťaže Eurorádia „New Talent 2007“, ktoré sa bude konať v Bratislave. Začiatok bude teda česko-slovensko-európsky. A určite zaujímavý, veď taká prestížna medzinárodná súťaž mladých interpretov klasickej hudby, to je mimoriadna kultúrna udalosť. A hoci oficiálne a „v gala“ sa rozhlasové „Dni slovenskej kultúry“ začnú v pondelok večer, čítanie na pokračovanie zo slovenskej literatúry vtedy už bude v plnom prúde. Pätnásťdielne čítanie z románu Mila Urbana „Živý bič“, ktoré bude pre mnohých poslucháčov zaiste objavom (veď román

vyšiel v Česku iba raz), sa bude vysielť od 16. novembra. Ako každoročne uvedie Vltava aj tentoraz niekoľko rozhlasových inscenácií z najnovšej produkcie Slovenského rozhlasu a poslucháči tak budú mať opäť možnosť stretnúť sa s výbornými slovenskými hercami a režisérmi. Hojne bude v tomto roku zastú-

pená jazzová a populárna hudba, a to predovšetkým vo vltavskej „Čajovni“ – čiže pravidelnej relácii pre mladých poslucháčov. V piatok 30. novembra bude „Čajovňa“ zaostrená na nový desaťdielny dokument „Slovenský bigbít“, ktorý mapuje prvé desaťročie slovenskej rockovej hudby od konca 50. do konca 60. rokov. A sobotňajšia „Čajovňa“ 1. decembra predstaví jedného z najvýznamnejších československých hráčov na klávesové nástroje Mariána Vargu. Obidve relácie pripravil a uvádza Aleš Opekar.

Keby sme mali vymenovať všetko, čo si v „Dňoch slovenskej kultúry“ budete môcť vypočuť, bol by to veľmi dlhý výpočet. Preto si dovoľujeme podať vám krátky prehľad niektorých literárnych programov a zaželať vám príjemné česko-slovenské počúvanie.

Jarmila Wankeová

Čítanie na pokračovanie

Milo Urban: Živý bič

16. – 30.11. denne o 18.³⁰ hod.

Moderná poviedka

Peter Šulej: Vzťahy

Svet poézie

Jozef Leikert: Pominuteľnosť

1.12. o 22.⁴⁵

Súzvuk

Milan Rúfus: Óda na radosť

2.12. o 9.³⁰

Stránky na dobrú noc

Z diela Dominika Tatarku

26.11. Spomínanie

27.11. Navrávačky

28.11. Démon súhlasu

Rozhlasové hry z produkcie Slovenského rozhlasu

27.11. o 21.³⁰

29.11. o 20.⁰⁰

1.12. o 11.³⁰ (mikrohra) o 14.⁰⁰

Podrobný program o Dňoch slovenskej kultúry na Vltave nájdú záujemcovia v týždenníku Rozhlas a na internetových stránkach www.rozhlas.cz/vltava

Vrahov sa nebojím

Na čele slovenských väznic od apríla tohto roku stojí žena. Počas posledných 18 rokov sa stretávala aj s viacnásobnými vrahmi, predtým pracovala na psychiatrii. V apríli ju minister spravodlivosti Štefan Harabin povýšil z riaditeľky nitrianskej väznice na generálnu riaditeľku všetkých bäs. Psychologička Mária Kreslová.

Už ako malé dievča ste si hovorili, raz chcem pracovať vo väzení?

Vôbec nie. Chcela som byť učiteľkou, kaderníčkou, nakoniec som sa rozhodla byť zdravotníčkou. Túžila som byť lekárkou. Na strednej zdravotníckej škole som pochopila, že odtiaľ by bola cesta na medicínu veľmi problematická. Tak som sa stala klinickou psychologičkou. Do roku 1989 som 17 rokov pracovala v zdravotníctve v Psychiatrickej liečebni vo Veľkom Záluží.

Prečo ste sa rozhodli prejsť do väzenia v Nitre?

Bol to súbor náhod. Z Veľkého Zálužia som chcela odísť kvôli cestovaniu na psychiatriu do Nitry. No oslovil ma riaditeľ väznice, potreboval psychológa. Nebola som rozhodnutá pre prácu vo väzení. Zvykala som si najprv ťažko, nakoniec som sa v tejto práci našla. Pred revolúciou 1989 sa vôbec nepracovalo s obvinenými a ako psychológovia sme začali robiť prvé pohovory. Obvinení sa dovtedy mal horšie ako odsúdení, hoci platí prezumpcia nevinu.

Na začiatku ste si ťažko zvykali. Cítili ste strach?

Nie. Robila som predtým na psychiatrii a s duševne chorými sa pracuje ťažšie. Nikdy som nemala strach z ľudí, hoci som robila pohovor aj s niekoľkonásobnými vrahmi. Keď človeka psychologicky vyšetríte a vžijete sa do situácie, ako konal v tom momente, urobíte si o ňom svoj obraz. Existujú aj skratkové konania.

Takže vás nikto neohrozil?

Mám nepríjemný zážitok. Musíte dodržiavať bezpečnosť a ja som ju nedodržala. S obvineným som robila pohovor v kancelárii. A on mi vtedy povedal: Pani doktorka, keby som teraz zobral popolník a hodil ho po vás... Vtedy som si uvedomila, že

dodržiavanie bezpečnosti netreba podceňovať. Bol to mladý človek, mal za sebou agresívnu minulosť. Keď si odpykal trest, napísal mi list, v ktorom sa poďakoval, že sme ho veľa naučili.

Nestáva sa, že medzi psychologičkou a väzňom sa vzájomný vzťah príliš prehĺbi?

Ide o profesionálny prístup, koľko dovolíte. U nás si taký prípad nepamätám, ale vo svete sa to stáva. Mám dobré vzťahy s väzňami. Niektorých odsúdených som zobrala do Bratislavy na generálne riaditeľstvo, maľovali a rekonštruovali ho. Rešpektujú ma, porozprávam sa s nimi, podám ruku. Keď treba, pochválím, keď treba, pokarhám. Chcem, aby príslušníci zboru mali k odsúdeným individuálny a ľudský prístup. Aj u niekoľkonásobného vraha musíte zachovať ľudskú dôstojnosť. Nikto nemôže povedať, že sa raz neocitne vo väzení.

A najčastejšie psychické traumy väzňov?

Majú ich najmä ľudia, ktorí sú vo väzení prvýkrát a dostali sa tam nedbanlivosťou, nevedomosťou či naivitou. Vyšetrovala som ženu, ktorá zavraždila dieťa po pôrode. Mám ju stále pred očami. Bola utrápená a ubitá, vyslovene týraná manželom. Porodila dieťa v posteli pri vlastných štyroch deťoch, s ktorými bola zavretá. Nevedeli ani, že porodila, mala vtedy 36 rokov. Keby ste ju videli, hádali by ste jej minimálne 60. Ako psychologička som ju odporučila umiestniť na otvorené oddelenie. Neskôr som ju náhodou stretla a nespoznala. Bola vyrovnaná, opeknela, ďakovala mi, že som jej verila.

Presadzujete poľudšťovanie väzenia. Neuškodí to? Nebude väzenie príliš mierne a neprestane spĺňať odstrašujúci účel?

Nebude mierne. Už to, že máte

obmedzenú slobodu, je drastické. Chceme, aby sa odsúdení po prepustení vedeli začleniť do spoločnosti, aby si uvedomovali, kde zlyhali. Veľa odsúdených je ľahko ovplyvniteľných, psychológ a pedagóg musí s nimi komunikovať, vysvetliť im, kde je ich slabá stránka.

Načo pracujú pedagógovia aj s odsúdenými na doživotie?

Psychológ a pedagóg je nutný i tam. Ten človek tiež musí s niekým komunikovať. Je v cele v podstate sám celých 24 hodín.

A máte predstavu, kam by až mala humanizácia väzenia zájsť?

Aby mali odsúdení aspoň päť-šesť štvorcových metrov na osobu, aby mali sprchovacie kúty, súkromie na toalete, to zatiaľ nemáme.

Je reálne, že odsúdení budú mať v budúcnosti možnosť aj na intímne stretnutia so ženou. Povedzme raz za mesiac...

O tom neuvažujem. Tento pokus bol v 90. rokoch v Banskej Bystrici, urobila sa izba, v ktorej sa manžel mohol stretnúť s manželkou. Ale nie je zabezpečená ochrana partnera, nemôžete vedieť, či nedôjde aj k usmrteniu. A my sme zodpovední za toho, kto je na návšteve. Máme možnosť odsúdeným povoliť 48-hodinovú vychádzku.

Vo väzniciach majú väzni automat na kondómy. Kontrolujete, či nedochádza k šikane mladších odsúdených?

Keby som povedala, že šikana neexistuje, klamala by som. Robíme všetko pre to, aby nebola. Nevieť o sexuálnej šikane. Nevylučujem, že sa chcú stretnúť homosexuálni partneri, ktorí sa do seba zaľúbia. Tieto prípady dvojíc máme a je problém, keď ich rozdelíme. Nevplyvujú vhodne na ostatných v izbe. Preto by boli vhodné malé izby.

Máte dcéru, syna a dve vnučky. Chodili vaše deti za mamou do väzenia ako do bežného prostredia?

Bežne chodili, keď som pracovala na psychiatrii. Teraz sú dospelí. Mám 35-ročnú dcéru, inžinierku, deväťročnú vnučku, 32-ročného syna a dvojročnú vnučku. Syn je právnik, pracuje na súde, do väzníc chodí často, dôverne pozná to prostredie. Dcéra ho nepozná, vnučka bola za mnou dvakrát. Ale len v kancelárii v Ústave na výkon väzby v Nitre. Prešla bránou, ale do väzby by som ju nezobrala, nemá tam čo robiť.

Ako generálnu riaditeľku vás muži akceptujú, darí sa vám?

Akceptujú, urobila som veľa personálnych zmien. Pokiaľ však ide o akceptáciu, platí tu rozkaz. Môžem povedať, prosím, urobte to, ale môžem vydať aj rozkaz.

Matej Štrbák

PETRA HŮLOVÁ

ETELA FARKAŠOVÁ

Znovu o slovenskej a českej literatúre

Mám rada ľudí cieľavedomých a vytrvalých. Ktorí napríklad pestujú svoje záujmové činnosti a vytrvávajú v nich, aj keď sú profesijne zaradení inde. Absolvent slovakistiky na pražskej Filozofickej fakulte UK Martin Hudymač zdôvodnil svoje predsavzatie pokračovať v organizovaní literárnych štvrtkov nad knihami českých a slovenských autorov aj ďalší semester takto: „Keďže pracujem v komerčnej sfére a kontaktu s literatúrou som sa nechcel vzdať, povedal som si, že takto aspoň budem nútený prečítať každý týždeň jednu knižku a zoznámiť sa s jej autorom.“ Na program večerov, ktoré sa konajú v Literárnej kaviarni v Rietézovej ulici v Prahe, zaradil českých a slovenských autorov, ktorí vzišli z literárnych súťaží Magnesita litera a Anasoft litera. Od 4. októbra až do 20. decembra tak záujemcovia, ktorí prídu (či už prišli) v stanovený čas na dané miesto, majú možnosť stretnúť sa s niektorým z týchto autorov a ich najnovšími knihami: Etela Farkašová: „Stalo sa...“, Petra Hůlová: „Umělohmotný třípokoř“, Dušan Šimko: „Maratón Juana Zabalu“, David Zábranský: „Slabost pro každou jinou pláž“, Svetlana Žuchová: „Yesim“, Jiří Hájíček: „Selský baroko“, Mária Kopcsay: „Zbytočný život“,

Radka Denemarková: „Peníze od Hitlera“, Jana Juránková: „Orodoavnice“, Jakuba Katalpa: „Je hlína k snědku?“, Viliam Klimáček: „Námestie kozmonautov“, Petra Dvořáková: „Proměněné sny“.

Etela Farkašová pricestovala do Prahy z Bratislavy, aby prečítala úryvky z knihy „Stalo sa...“ a pobesedovala o nej s prítomnými. Kniha o odchádzaní našich najbližších z tohto sveta, v tomto prípade spisovateľkinej mamy. Hneď po prečítaní prvých riadkov sa mi vybavilo, že od tejto autorky som už v minulosti čítala čosi podobné. Áno, „Hodina zapadajúceho slnka“. Aj tam sa prelínajú scény pri posteli chorej, podávanie lyžičiek čaju či kompótu s výletmi mysle do rozličných fáz života oboch žien; najmä mladost' sa nám zapíše do pamäti nadovšetko silno. „Vieš, vtedy, keď... som mala taký neodbytný pocit, že...“ - myseľ zalieta do dialav a na tvári starej ženy sa rozhostí úsmev. „Priehľadný život s priehľadnými väzbami medzi príčinou a účinkom, jasný a spravodlivý, napriek toľkým prekážkam a stratám.“

Hoci sa auditórium skladalo prevažne z mladých ľudí, prijali túto tému. Diskutovalo sa aj o feminizme a ženskom nazeraní na svet.

Petra Hůlová je ako spisovateľka známa tým, že každá z jej doterajších štyroch kníh je z úplne iného prostredia ako tá predchádzajúca, líši sa jazykom aj štýlom. Útla knižka „Umělohmotný třípokoř“ sú zápisky a úvahy tridsaťročnej ženy, žijúcej sa prostitúciou, o svete okolo nás. Nevie, prečo padla voľba na ženu-prostitútku. Každopádne Petra Hůlová cez ňu uvažuje o podobách a problémoch dnešného sveta – o vzťahoch v rodine a postavení ženy v nej, role peňazí a hmotného zabezpečenia, niekoľko ráz sa stretneme s motívom digi-sveta a vzájomným ovplyvňovaním kultúr na zemeguli, s odbúraním aj tých posledných tabu, zároveň s potrebou záchytných bodov a istôt... Diskusia nad knihou „Umělohmotný třípokoř“ bola zaujatá, Martin Hudymač ozrejmoval či konfrontoval názory diskutujúcich aj s citátmi z niektorých literárnych kritik, ktoré o knihe vyšli. Vyše poldruháhodinová diskusia sa dotkla o. i. problému nosných a okrajových tém v dnešnej literatúre, ale predovšetkým poskytla možnosť urobiť si obraz o autorky Petre Hůlovej, vo svojich dvadsiatich ôsmich rokoch, myslím, nanajvýš vyzretej a vyhranenej autorky.

Jarmila Wankeová

FEJTÓN

Peniaze zvyčajne ukladáme do banky alebo do pančuchy. Oboje má svoje výhody i nevýhody. Pančucha môže byť deravá, priveľká alebo pritečná, podľa toho, aký máme plat. Peniaze takto uložené nám na jednej strane neprinášajú úroky, ale na druhej strane nemusia z nich platiť dane. Banka zase môže byť ďaleko, je v nej spravidla priveľa klientov a primálo súkromia, z úrokov odvádzame

tak by som im rád poradil, aby si peniaze získané lupom nebrali na ďalšie akcie, ale uložili ich na bezpečnom mieste, napríklad v banke. Človek nikdy nevie...

Všetci potrebujeme k životu peniaze. „Môžeme s tým nesúhlasiť, môžeme proti tomu protestovať, ale to je všetko, čo môžeme,“ povedal by český klasik Jára da Cimrman. Pre mladých sú potrebnéjšie. Starí ľudia sa už naučili redukovať svoje potreby a nie iba kvôli redukčnej diéte. Buď to robia vedome, ako výsledok svojich životných

skúseností a poznania, alebo nevedome, a to je potom výsledok pracovnosti národa, hospodárenia a sociálnej politiky vlády, ktoré sa premietli do výšky ich dôchodkov. Peniaze majú svoju moc. Moc peňazí má väčšiu moc ako peňazí málo. Za peniaze sa dajú kúpiť rôzne veci, nehnuteľnosti, trafiky i ľudia. Tomu sa vraví kúpna sila. Je zaujímavé pozorovať, ako od určitej častky prestávajú byť peniaze peniazmi v tom správnom zmysle slova a stávajú sa obchodným artiklom a predmetom zberateľskej vášne. Desať, dvadsať, päťdesiat tisíc korún sú peniaze, ktoré, ak ich máme, vkladáme do plánov, čo si za ne kúpiť. Ale milión, dva, tri či desať miliónov sú už sumy, ktoré treba vhodne investovať alebo rozmnožovať. Za takého obnosy

sa už neoddá kupovať veci, ktoré by nám oblažili srdce i dušu. To už prestávame byť normálnymi smrteľníkmi a meníme sa na finančníkov a biznismenov. U každého jednotlivca je tento predeľ iný, pretože každý z nás je iný a každý má inú predstavu o bohatstve.

Keď náš starší syn Marcel roku 1989 emigroval do NSR, porozhliadol sa a zakrátko pripravil pre jednu mníchovskú banku knižku kreslených vtípov o peniazoch, určenú na reklamné účely. Poriadne si ich zobral na paškál, poobracal zo všetkých strán a z kresieb vyžarovala naša slovenská i slovanská múdrosť, ktorá vraví, „že peniaze nie sú všetko“. Knižku mu vrátili so zásadnou pripomienkou, že nepochopil podstatu peňazí. Je to vraj úplne inak: „Peniaze sú všetko!“ Tento základný princíp trhového hospodárstva prichádza zo Západu pomaly k nám. Nevie, ako uspeje, ale jedno viem isto: musíme si sakramentsky dávať pozor, aby sme sa pri prekročení spomínaného predeľu – Rubikonu nestali rukojemníkmi vlastného bohatstva.

Peniaze nie sú ani dobré, ani zlé. Môžu nám spríjemniť život, alebo urobiť z neho peklo. Vždy by však mali byť iba prostriedkom k životu a nie cieľom, aby sme nestratili srdce ani dušu.

Marián Vanek

O peniazoch

Štátu neúnosné dane, banka môže zbankrotovať a v neposlednom rade byť aj prepadnutá. V prípade prepadu býva dobrým zvykom, že si zločinci ešte pred vstupom do banky natiahnu na hlavy pančuchy a tým získava pančucha i banka spoločného menovateľa. Rád by som však odporučil zločincovi, ktorí sa chystajú na podobný prepád, aby si na žiaden pád nebrali na akciu pančuchové nohavičky (ľudovo: pančucháče). Dvojica lupičov s jednými pančucháčmi na hlavách má podstatne obmedzený akčný rádius a zároveň by to dokumentovalo aj ich obmedzenosť.

Zločinci s pančuchami na hlavách tiež väčšmi dôverujú pančuchám ako finančnému ústavu, aj keď spravidla po ich vypátraní a usvedčení končia v nápravnom ústave. Aj

Stovky kilometrov naprieč Alpami, peši alebo pomocou padáka, cez vrcholy ako Dachstein, Eiger či Mont Blanc. To sú najťažšie paraglidingové preteky na svete, na štarte ktorých stál prvýkrát aj slovenský reprezentant.

Za takmer desať rokov, čo sa paraglidingu venuje, zažil tridsaťpäťročný Peter Vrabec už všeličo. Aj situácie, v ktorých šlo o život. Teraz ho však čakalo dobrodružstvo, na ktoré sa môže vydať iba tridsiatka vybraných najlepších paraglidistov sveta. Podujatie s názvom Red Bull X-Alps totiž znamená trojtýždňové preteky cez Alpy, v rámci ktorých treba zdolať takmer 850 kilometrov. „Pre paraglidistu je to to isté ako pre motoristických pretekárov Rely Dakar. Aj tu platí, že úspech je už to, keď človek dosiahne cieľ,“ hovorí Peter Vrabec, najlepší slovenský paraglidista posledných dvoch rokov.

Nadľudské výkony

Méto je v tomto prípade Monako, kde je v zálive pripravené špeciálne ukotvené mólo, na ktorom treba pristáť. Padák je totiž pri presune z rakúskej časti Álp jediným povoleným „dopravným prostriedkom“. A keď sa lietať nedá, treba alpské končiare zdolávať po vlastných. Samozrejme, všetko čo potrebuje, si musí pretekár niesť na chrbte. Navyše spomínaných

850 kilometrov je ideálna trasa, reálne ich čaká na účastníkov oveľa viac. Tí najlepší museli cestou do Monaka tento rok preletieť alebo prejsť okolo 1 400 km. O náročnosti X-Alps svedčia aj čísla z minulých rokov. Pretekári spali priemerne tri hodiny denne, každý schudol asi 10 kilogramov a cieľ napokon dosiahli iba štyria zo sedemnástich. Snaha dosiahnuť cieľ pritom účastníkov dohŕňa nielen k nadľudským výkonom, ale aj k veciam, nad ktorými sa až zastavuje rozum. Tento rok napríklad Venezuelčan Raul Penso riskoval let padákom v búrke, len aby nebol posledný. Do úžasu privádzal všetkých Rumun Toma Cocone, ktorý lietal minimálne a každý deň bol schopný prebehnúť (!) okolo 80 km.

Chudnite s Vrabcom

Kondične výborne pripravený. Tak znel posudok športového lekára, s ktorým Peter Vrabec odchádzal na štart v rakúskom Krippensteine. Obavy však napriek tomu mal. „Z vlastnej skúsenosti poznám situácie, že telo bez problémov sedem-osem dní

šliape, potom sa z ničoho nič vzoprie a dva dni sa nemôžeš pohnúť ďalej. Je mi jasné, že nejaké krízy prídu, ale dúfam, že nebudú až takéto,“ hovoril. Na extrémnu záťaž je navyše Peter zvyknutý. Ako profesionálny vojak, príslušník elitného výsadkárskeho pluku, aspoň približne vedel, čo môže čakať. To, čo však napokon zažil, prekonallo všetky jeho očakávania. Zo začiatku sa držal v druhej desiatke štartového poľa. Potom však prišlo niekoľko zlomových okamihov. Na piaty deň pretekov pristál za druhým kontrolným bodom – vrchom Marmolada v talianskych Dolomitoch. „V 2 500 metroch nad morom ma chytila búrka. Všetko som hodil pod kameň a bežal dolu, a tak som potom musel asi 400 výškových metrov vyšliapať znova,“ napísal do pretekárskeho denníka. Smola ho však prenasledovala naďalej. Pri Bolzane sa dokonca prepadol na predposledné miesto. „Strašná vec. Šliapem po krásnej asfaltke dolu kopcom, 500 výškových metrov, keď zrazu prídem k domu, kde mi majiteľ oznámil, že tu sa cesta končí. Neveriacky som sa pozrel cez plot a uveril som. Za plotom 200-metrová skala končiaca v rieke, vzbudzujúcej rešpekt. A tak som sa musel pobrať späť na vrchol kopca,“ hlásil z trate. Napriek útrapám ho však humor neopúšťal. „Keď prídem domov, asi napíšem knihu Redukčná diéta Alpinus alebo Chudnite s Vrabcom.“

Vyjde to nabudúce?

Tohtoročné preteky X-Alps boli pre nepriaznivé počasie viac o šliapaní než o lietaní. Petrovým supervýkonom bol súvislý 76-kilometrový peší presun, v rámci ktorého dohnal časovú stratu na skupinku pred ním. Vzápätí však prišlo to, čoho sa najviac obával. Telo prestalo poslúchať. „Nevládzem chodiť. Chcem, ale neudržia ma nohy

od kolien nadol, popraskanú kožu na chodidlách nerátam. Leje ako z konvy, situácia si žiada ísť, a nejde to,“ napísal po 11 dňoch pretekov, počas ktorých prešiel 316 a na padáku preletel 254 kilometrov. Napokon si musel vypočúť krutý verdikt. Ako poslednému mu organizátori oznámili, že skončil. Štartové pole sa takto podľa pravidiel zužovalo každý druhý deň. „V Alpách lietam minimálne dvakrát ročne. Viaceré úseky trasy X-Alps

teda poznám. Veľkou neznámou je však pre mňa posledná časť od Mont Blancu k Monaku. Tam som v živote nebol,“ hovoril Peter Vrabec pred štartom. Ani teraz nemal možnosť túto časť spoznať. Potom, ako ho organizátori pretekov stopli, sa vyjadril, že si nie je istý, či by sa na túto súťaž dal ešte niekedy nahovoriť. Dnes však hovorí: „Možno to opäť skúsím.“

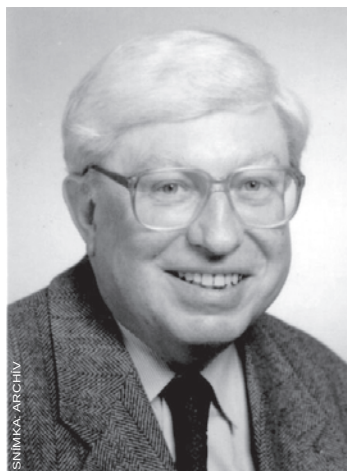
Andrej Šimončič

V tímoch vedca Gerharda Ertla, ktorý získal tohtoročnú Nobelovu cenu za chémiu, pracoval posledné dva roky aj Slovák Dušan Velič. Podieľal sa na výskumoch s použitím ultra rýchlych laserov. Tie boli časťou záverečnej fázy výskumov, ktoré patrili do portfólia na udelenie najvýznamnejšieho vedeckého ocenenia. Ertl dostal cenu za výskum chemických procesov na povrchoch pevných látok.

Vo svojom tíme mal aj Slováka

„Ertl priamo riadil niekoľko skupín, naše výskumy boli súčasťou práce jednej skupiny,“ povedal Dušan Velič, ktorý v súčasnosti prednáša na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského. Na Ertlových výskumoch mohol Velič pracovať priamo vo Fritz Haber Inštitúte v Berlíne, ktorého je Ertl riaditeľom. Podľa Veliča sa Ertl stal pre mnohých veľmi inšpiratívnym človekom. „Je to jeden z mála ľudí,

Cena za príspevok v mnohých oblastiach

Nobelovu cenu získal nemecký bádateľ Gerhard Ertl za sériu kľúčových poznatkov o chemických procesoch na povrchoch tuhých látok, najmä rozhraní plyn-tuhá látka. Predmetné procesy majú množstvo praktických využití, ktoré sa dotýkajú takmer všetkých stránok moderného života - od výroby umelých hnojív po automobilové katalyzátory. Zhodou okolností sa tento laureát z Nobelovej ceny, ktorú popri diplome a medaile tvorí 10 miliónov švédskych korún (necelých 37 miliónov slovenských), tešil v deň svojich 71. narodenín. Hoci treba povedať, že udelenie chemickej ceny, plne zaslúženej, práve jemu, považovali mnohí odborníci za vysoko pravdepodobné. Prekvapenie bolo o čosi menšie ako zvyčajne.

Pocta i zo Slovenska

ktorý dokázal spojiť neuveriteľnú ľudskú dobrotu s vedeckou múdrosťou,“ tvrdí Velič. Ertl pred niekoľkými týždňami tiež prednášal na Slovensku na pozvanie Slovenskej chemickej spoločnosti.

Okrem prednášania na Prírodovedeckej fakulte Juraj Velič pracuje v Medzinárodnom laserovom centre v Bratislave. Výskumný inštitút zriadilo ministerstvo školstva. V centre tiež pracujú s ultra rýchlymi lasermi a časť výskumov zodpovedá výskumom, ktoré realizoval aj Gerhard Ertl.

Podľa Nobelovho výboru pomohla práca nemeckého vedca Ertla vybudovať základy modernej chémie povrchov a našla uplatnenie v mnohých odvetviach. Jeho výskumy pomohli pri popísaní reakcie oxidu uhoľnatého na platine, ktorá sa doteraz používa v katalyzátoroch áut na čistenie výfukových plynov. Svojím výskumom prispel aj k vysvetleniu dôvodov poškodzovania ozónovej vrstvy Zeme.

Gerhard Ertl (1936) sa narodil v Bad Cannstade, časti bádensko-württemberskej metropoly Stuttgart. Doktorát z fyzikálnej chémie získal na Technickej univerzite v Mníchove.

Od roku 2004 pôsobí ako emeritný profesor Ústavu Fritza Habera Spoločnosti Maxa Plancka (čo je jedna z nemeckých sietí vysokokvalitných výskumných ústavov) v Berlíne. V tomto ústave predtým od roku 1986 viedol oddelenie fyzikálnej chémie.

Je nositeľom množstva vedeckých čestných titulov, uznaní a cien. Práve minulý mesiac mu bola v Tatranských Matliaroch udelená aj Zlatá medaila Slovenskej chemickej spoločnosti, na zjazde ktorej predniesol plenárny referát. Viacrát pracoval ako hosťujúci profesor na prestížnych univerzitách v USA, ako sú Kalifornský technologický inštitút v Pasadena a Kalifornská univerzita v Berkeley. V samotnom Berlíne získal profesúry na Slobodnej univerzite, Technickej univerzite a Humboldtovej univerzite.

Inšpirácia výrobou polovodičov

Štúdiá absolvoval a doktorát získal v ére počiatkových veľkých úspechov priemyselnej výroby polovodičov. Aby sa dosiahli dostatočne kvalitné parametre, polovodičové produkty vznikali v špeciálnych vákuových komorách v podmienkach vysokej čistoty a s použitím elektrónových mikroskopov. Predmetné postupy museli byť veľmi presné. Ertl si ako jeden z prvých uvedomil ich potenciál v iných oblastiach chémie. Časť ich prebral, časť upravil a ďalšie vytvoril sám. Vyvinul, ba vypíplal metodológiu, ktorá sa dnes používa na celom svete. Ide predovšetkým o pozorovanie správania jednotlivých vrstiev atómov a molekúl na mimoriadne čistom kovovom povrchu a presné určenie, kedy a ako do reakcie vstupuje každá látka.

Založil pri tom špičkovú školu experimentálneho myslenia. Začal so skúmaním správania vodíka na povrchoch kovov. Dnes sa tieto jeho poznatky využívajú pri vývoji palivových článkov a fotočlánkov. Potom sa pustil do štúdií Haberoého-Boschoého procesu, základného kroku výroby umelých hnojív, ktorý využíva dusík zo vzduchu. Dusík pri ňom reaguje s vodíkom na čpavok, čomu pomáha katalyzátor, jemný železný prášok - spomenuté látky reagujú na povrchoch železných zrníček. (Fritz Haber, po ktorom bolo

nazvané Ertlovo pracovisko, získal za vynález tohto procesu chemickú Nobelovu cenu pre rok 1918).

Umelé hnojivá a autokatalyzátory

Ertl prispel k lepšiemu pochopeniu fungovania tohto procesu. Práve tu sa vyznamenala jeho systematická metodológia. Zistil ňou totiž, ktorá časť procesu je najpomalšia - štiepenie dusíkových molekúl na jednotlivé atómy. Vysvetlil tak poznatok, že pridanie draslíka ku katalyzátoru Haberoého-Boschoého proces zrychľuje. Už to mu pri obrovskom význame umelých hnojív pre produkciu potravín v rámci našej civilizácie zabezpečilo nehnuteľnú zásluhu.

Ďalšie časti Haberoého-Boschoého procesu skúmal pospiatky, lebo pri bežnom postupe prebehnú „neskúmateľne“ rýchlo. Najprv laboratórne, potom odvodil, ako sa proces bude správať v priemyselných podmienkach.

S podobnou dôkladnosťou a experimentálnou rafinovanosťou sa pustil do skúmania oxidácie oxidu uhoľnatého na povrchu platiny. Na tomto základe zasa fungujú automobilové katalyzátory, ktorých účelom je znížiť obsah prdko jedovateho plynu, akým je oxid uhoľnatý, vo výfukových splodinách. Jeho výsledky pomohli pochopiť skutočnú zložitosť zdanlivo jednoduchých reakcií a zlepšiť efektivnosť používaných katalyzátorov.

Poznatky, ktoré Ertl počas vyše štyroch desaťročí získal so svojimi kolegami a žiakmi, však pomohli pochopiť, okrem mnohého iného, aj priebeh hrdzavenia železných predmetov, ktoré spôsobuje veľké hospodárske škody, účinok freónov (cholorofluorouhľíkov) pri rozklade molekúl ozónu na povrchu malých kryštálov ľadu a úlohu katalyzátorov pri zefektívňovaní výroby alternatívnych palív na trvale udržateľnom základe, napríklad biopalív.

Zdeněk Urban

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR

ČESKÝ ROZHLAS

ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Píseň	pondelok, streda, piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Tentoraz je v tajničke anonymný bonmot. Riešenie pošlite do konca novembra na adresu: SLOVENSKÉ DOTYKY, Salmovská 11, 120 00 Praha 2, alebo e-mailom na adresu dotyky@czsk.net. Traja vylosovaní riešitelia dostanú od redakcie jednu z nových kníh z produkcie Slovensko-českého klubu.

Tajnička v septembrovom čísle ukrývala nové slovenské príslovia: „Komu sa nele-
ní, tomu sa čudujem.“ Knihy vyhrávajú Alžbeta Benčáková z Ostravy-Zábrehu,
Miroslav Jaso z Kladna a Peter Fečko z Ostravy.

Srdečne blahoželáme!

											TÁRAŤ, TREPAŤ (EXPR.)	1506 RÍMSKYMÍ ČÍSLICAMI	METHOD RESOLUTION ORDER (SKR.)	3. ČASŤ TAJNÍČKY	MPZ ČESKA	PREŽÝVKA EINSENHOWERA	BARIKÁDA
										4104 RÍMSKYMÍ ČÍSLICAMI							
										ODRAZOVÉ SKLO							
										TEBE PATRIACI					ŠPANIELSKY ČLEN		
										RYBÁRSKA SIET' (ZAST.)					NIE OSTRO		
POMÔČKY: SAL, ÚT, ATEA, NAAB, TRIENS, MELK, AKOT, DERA, AN, PORUS	ZNAČKA NEM. NAKLADNÝCH AUTOMOBILOV	1. ČASŤ TAJNÍČKY	Z, PO ANGLICKY	VRTANIE	OSOBNÉ ZÁMENY	JAZERO V JAPONSKU	MATERIÁL NA VÝROBU SVIEČOK			CESTA, PO MAĎARSKY						SLOVENSKÁ INFORMAČNÁ SLUŽBA (SKR.)	KRÁČAŤ
ZAVIEŠŤ NIEČO NOVÉ										PROTIVÍ							
										POLSKO (KÓD ŠTÁTU)							
MALÉ DIEŤA (EXPR.)										TRANSKRIPČIA							
										LOMOZ, HURHAJ							
TIEŽ (SPOJKA)			LISTNATÝ STROM							SPROSTOSŤ							
			OBLIEKLI (KNIŽ.)							PODMIENKOVÁ SPOJKA							
	FUTBALOVÝ ODDIEL				BELGICKO - ŠPORT. KÓD KRAJINY	USADENINA				PREDLOŽKA					ŠPANIELSKÉ SIDLO	PRIESTRANNÁ MIESTNOSŤ, SIEN	OBYVATEL' ARABIE
	POVEL NA ZASTAVENIE					SUMERSKÝ BOH NEBIES				UHLIE							
SADENIE MLADÝCH RASTLÍN							CITOSLOVCE NAKUKNUTIA					MLÁDEŽ					
							KUTÍM ZHOTOVIL					MPZ ARGENTINY					
RÍMSKA BRONZOVÁ MINCA, 1/3 ASU								VÝROBCA KORYT									
								INTERPRETOVAŤ									
PUZDRO					KLUB HYPERION (SKR.)					VÁČŠIA TAŠKA							
					POROZUMEJ					ULICA (SKR.)							
PRÍJMAL TEKUTINU					PÓR (LEK.)							NEMECKÁ RIEKA					
					POLYPROPYLEN (ZN.)							ÚDEL					
	HÁDAL VÝSLEDOK									OERSTED (ZN.)					DEZINFEKČNÝ PROSTRIEDOK	ČASŤ RÚK	SKUTOK, ČIN (KNIŽ.)
	PRUDKÝ ROZMACH (ANGL.)									OPOTREBENIE POVRCHU TRENÍM (TECH.)							
ŠPZ OKRESU BEROUN (ČR)				STRAŤ (EXPR.)						SYMETRÁLA				SESSION DESCRIPTION PROTOCOL			
				SICÍLSKA SOPKA						KRMIVO				4. ČASŤ TAJNÍČKY			
SMEROVÉ ŽRDE NA VOZE					ŠPZ OLOMOUCA (ČR)			VYRÁŽALO, DRGALO									
					VÝCHOD, PO ANGLICKY			PREDPONA S VÝZ. BILIONTINA									
POTREBA OŠTEPÁRA							KTO PREDÁVA										
							KMEŇ - NIGÉRIA										
NÁBOJ MINOMETU					FRANCÚZSKY MÓDNY TVORCA							MENO MONIKY					
					OBRÁBANÝ POZEMOK, ROJA							RIEKA V RAKÚSKU					
	PRAVOSLÁVNÝ OBRAZ SVÄTÝCH	ZORNÝ UHOL, HLADISKO								MAJSTROVSTVÁ EURÓPY					VNÚTRI (LEK.)		
		2. ČASŤ TAJNÍČKY								CHODÍ NESKORO					OTVOR		
OSTROV V JADRANSKOM MORI			BÝK, PO ŠPANIELSKY							ZOMIELAJÚ						SUDÁNSKE MESTO	NAPLNĚNÁBOJMI
			MĚTA, PO ČESKY							VYLIEVAL							
MENO HEREČKY (BASINGER)				POPEVOK				OBYVATEL LELESA									
				AKO (HOV.)				PREDLOŽKA (BLÍZKO NIEČOHO)									
VIATÍM ZASIAHNE							PIŠKOTA (ZDROB.)										
							ŠPZ OKRESU ZLATÉ MORAVCE										
ZNAČKA TONU					JEDEN ZO ZMYSLŮV							NIČB, PO ČESKY					
ÚTOK (KNIŽ.)					PRIJEMNÁ							SNEŽNÝ ČLOVEK					

Dvadsať minút s Robertom Ficom

Český rozhlas, a predovšetkým jeho Rádiožurnál, sa vo výbere tém a ich žánrovom spracovaní maximálne snaží o ich aktuálnosť a účinnosť. To konštatuje iste každý pravidelný poslucháč tohto verejnoprávneho média. Jedným z jeho každodenných programov (s výnimkou víkendových dní) je interview zameraný na politicko-spoločenské témy s takým „čitateľným“ názvom – Dvadsať minút Martina Veselovského, realizovaný vo väčšine prípadov naživo. Premiérovo sa vysiela vždy o 17.30 a v repríze večer o 21.30. Autor si preň zakaždým vytipuje toho, o kom sa v tie dni hovorí, zvyčajne je to osobnosť z politiky.

Ešte donedávna nebolo vo zvyku, aby interviewovaným u Martina Veselovského bol slovenský politik, no 5. októbra sa tak stalo. V ten piatok sme v „Dvadsiatich minútach“ mali možnosť zoznámiť sa s myšlienkami a názormi slovenského premiéra Roberta Fica, ktorý je aj predsedom (a vlastne zakladateľom) strany Smer. Reč bola o všetkom tom, čo sa v ČR dozvedáme od rozhlasových i televíznych spravodajcov, najviac sa však hovorilo o perspektívach spolupráce Slovenskej republiky s ostatnými štátmi tvoriacimi spoločenstvo EÚ. Redaktor by sa bol rád dopátral, aké sú konkrétne konzekvencie opakovaného nediplomatického, až hrubého vyjadrenia člena vládnej koalície Jána Slotu (predsedu SNS) na adresu maďarských predstaviteľov, ale najnovšie aj poznámok Roberta Fica. Zaujímalo ho aj premiérova reakcia na to, že ani po ročnej „karanténe“ európskych socialistov sa jeho strana nedostala späť do PES (Strana európskych socialistov). Sebavedomá odpoveď znela, že EÚ by mala hodnotiť slovenskú vládu podľa toho, čo pre svoj národ robí, a nie podľa toho, ako sa sem-tam vyjadria jej predstavitelia. Evidentne s pýchou vymenoval štáty, ktoré on sám za ten pomerne krátky čas svojej vlády už navštívil v záujme nadviazania spolupráce SR s nimi a nezabudol zdôrazniť, že udržuje osobné priateľstvo so všetkými socialistami v EÚ. Nebol by to Martin Veselovský, keby od „spovedaného“ nedostal to, o čo mu najviac ide, a tak sa dozvedel, že cieľom nedávnej Ficovej návštevy u francúzskeho prezidenta bolo nadviazanie „strategického partnerstva“, najmä v oblasti jadrovej energetiky. Francúzsko je podľa jeho informácií najväčším investorom na Slovensku. No skôr než sa začne s výstavbou atómovej elektrárne spoločne s týmto štátom, musí sa v SR postaviť ešte jeden blok v Jaslovských Bohuniciach. Host' Rádiožurnálu sa opakovane kriticky vyjadril o práci minulej slovenskej vlády, najmä v zahraničnej politike (bez ohľadu na skutočnosť, že asi práve tú ocenila v týchto dňoch v Ríme Stredopravá internacionála zvolením Mikuláša Dzurinda za svojho viceprezidenta). Robert Fico pripomínal úzku spoluprácu ČSSD s jeho Smerom a vlastné osobné priateľstvo s „Jirkom Paroubkom“.

A vari len tak na okraj si ešte priblížime host'a „20 minút“, perspektívneho politického predstavitel'a, i ako človeka. Je to nesporne veľmi vážny muž (aspoň na verejnosti sa tak prejavuje) – úsmevom vždy šetrí a nepoďakuje ním ani za milé privítanie fešnej redaktorky. V reči je pohotový, veci má premyslené, žiadna otázka ho nezaskočí. Hovorí presvedčivo, bez zbytočných páuz a štylisticky, moderátorsky i jazykovo bezchybne (čím sa nemôže pochváliť každý – ani český politický predstaviteľ). Podobne ako jeho kamarát „Jirko“ je už nejaký čas na vojnovej nohe s novinármi, dokonca i s predstaviteľmi Syndikátu slovenských novinárov, akosi mu „prekážajú v práci“.

A celkom na koniec poznámka: Pochvalu si rozhodne zaslúžia spoje – tento rozhovor, vedený po telefóne, bol zvukovo čistý, bezchybný a zrozumiteľný.

Jolana Kolníková

Vydavatelství MAC
spol. s r.o.

U Plynárny 85/333, 101 00 Praha 10
tel.: 272 016 622, fax: 272 016 638
e-mail: vydavatelství@mac.cz

Nabízí

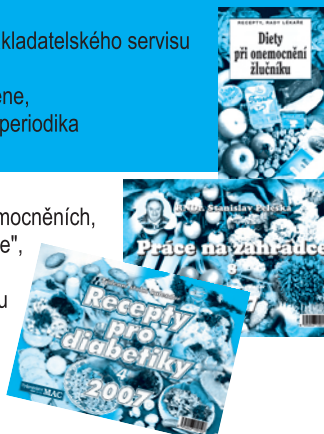
• zajištění

kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa předplatitelského kmene,
distribuce předplatitelům pro periodika
i knižní publikace

• vlastní produkci

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře "Práce na zahrádce",
"Recepty pro diabetiky",
knihy s hobby a sportovní tematikou
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete

na www.mac.cz

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť.

Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč
(na Slovensku 10 Sk), pričom cena vo voľnom predaji
je 18 Kč (Sk)! Dostanete ho teda za 55 percent ceny
a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!!
Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Například za november 2007 až december 2008
zaplatíte 14 x 10 = 140 Kč (Sk).

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednáte telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:

Písomné objednávky:
Vydavatelství MAC, s. r. o.
U Plynárny 85,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
272 016 638

Predplatné v SR:

Písomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vašim IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2006 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradíte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

meno a priezvisko

adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 11/2007

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavatelství MAC, spol. s r. o., U plynárny 85, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Eva Svorová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširujú PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distributéri
Vychádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Výšlo 2. 11. 2007

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Ľubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytka, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vránová

Jubilantka

Akademická maliarka Běla Kolčáková (rodená Vavrdová) je už niekoľko desaťročí jednou z najvýraznejších postáv slovenskej výtvarnej scény. Rodená Pražanka, absolventka Akadémie výtvarných umení v Prahe (prof. V. Rada a K. Souček) tu dostala solídny základ pre vlastnú umeleckú orientáciu a životnú dráhu. Práve v Prahe, na AVU, našla aj svoju životnú lásku – kolegu Ignáca Kolčáka. Stihla úspešne promovat', porodiť dvoch synov a presťahovať sa za svojim manželom na Oravu.

Odchod z Prahy na Slovensko síce znamenal určitú nostalgiu za dôverne známym prostredím, ale i očarenie krajinou, ktorá sa stala jej domovom i inšpiráciou na dlhé roky. „Oravská krajina znamená pre mňa lásku na prvý pohľad,“ hovorí maliarka. Tu sa formovala (cez názorovú blízkosť s Ignácom Kolčákom) jej počiatková tvorba. Oravci, ich zvyky, história, povesti i piesne tematicky dominujú v jej obrazoch. Ale je tu nezvyklá farebnosť, iný zorný uhol pohľadu na udalosti, ktoré sa jej bezprostredne dotýkali, pretože Běla obohacuje svoju maľbu o fenomén európskeho ducha doby. Ale to sa už sťahuje

za manželom (medzitým sa jej narodila dcérka), ktorý je organizátorom výtvarného života na Slovensku, do Bratislavy. „Orava a neskôr Bratislava sa stali mojim druhým domovom. Praha ostala vo mne ako boľavo krásna spomienka kdesi hlboko a natrvalo. V nej sú totiž i obrazy Jana Zrzavého, verše Jiřího Ortena, moje korene, môj spôsob myslenia a čítania.“ Týmto slovami autorka veľkého talentu a zriedkavej pracovitosti (ilustrovala vyše 40 titulov kníh) nám vysvetľuje, prečo je jej cesta v slovenskom výtvarnom umení celkom ojedinelá, viac zapadá do kontextu európskeho umenia. Má vlastný, osobitý

názor a štýl. Pracuje bez zvrátov a výkyvov. Sústredene a ináč ako ostatní. Vo svojich obrazoch (i v sebe) rieši problematiku vzťahu lyrického a imaginatívneho pohľadu na svet prizmou filozofie. V jej obrazoch je znepokojujúca záhadnosť, poetická citlivosť – akoby ste sa ocitli spolu s Alenkou v ríši divov. Prírodný tvar je len vonkajšou formou, skrývajúcou alegorické formy obsahu. Preto sú tu často prvky surrealizmu. Je to irónia, či absurdnosť vyjadrená sarkazmom? To nie je dôležité. Obrazy nás totiž oslovia, očaria, ale aj nútia zamyslieť sa nad sebou samými. „Malá morská víla“, „Čierna hodinka“, „Modlitba za zem“, či cyklus „Chvála starých stromov“ ma vždy dokážu očariť a znova sa k nim vrátiť.

Je takmer neuveriteľné, že sa naša jubilantka dožíva 70 rokov. Takmer neverím tomu, že sme spolu, pred viac ako tridsiatimi rokmi, v Paríži obdivovali originály obrazov slávnych Francúzov a spriadali plány. Niektoré sa vyplnili, iné ešte čakajú na uskutočnenie, a to je dobre.

Čo dodať? Že Běla Kolčáková vystavovala samostatne (alebo s manželom) takmer na stovke výstavách doma i v zahraničí (Varšava, Berlín, Sao Paulo, Viedeň, Washingtovn, Sofia, Bratislava, Dolný Kubín, Nitra, Martin, Trenčín,...) Som veľmi rada, že naša D+Gallery v Prahe akademickú maliarku Bělu Kolčákovú predstavila na piatich samostatných a niekoľkých kolektívnych výstavách. Vždy sme sa tešili z každého jej úspechu na domácej i zahraničnej scéne, vrátane mnohých ocenení.

Do ďalších rokov jej želáme pevné zdravie, pohodu, radosť z tvorby a aby jej to ešte dlho maľovalo. Náim všetkým pre radosť.

Jiřina Divácká

BÁSNIK GUSTO DOBROVODSKÝ VZAL HRNIEC A KRIČAL DO JEHO UŠÍ

„Ja poznám Gusta ako básnika, nie jeho básne,“ povedal kedysi o Gustovi Dobrovodskom jeho torontský kamarát, novinár Aleš Březina. Je to jedna z najvýstižnejších charakteristík neprehliadnuteľného človeka bratislavskej neoficiálnej kultúrnej scény, tiež autora dvoch básnických zbierok, ktorý by sa v októbri dožil šesťdesiatky.

Ani väčšina z najbližších priateľov netušila, že Gusto píše básne, nanajvýš tak poznali jeho texty k pesničkám či skôr ich fragmenty, keďže hádam ani jediná nedospieval do konca. Niekedy sa zdalo, že slová zabudol, inokedy zasa, že celý text vôbec ani neexistoval. Akoby nemal čas sa dlho zdržiavať jedinou piesňou, no jeho radosť to nepokazilo.

Zato všetci zažívali jeho bezbrehú aktivitu pri organizovaní rozmanitých happeningov, džezových karnebalov či ochrannárskych aktivít. Stovky bizarných nápadov nedali vydýchnuť jeho okoliu, ktoré neraz „prežilo“ len vďaka tomu, že mnohé z nich nestihol uskutočniť. Podieľal sa na príprave a nakrúcaní niekoľkých filmov Dušana Hanáka. Ako vyštudovaný sociológ sa odmietal podriaďovať profesijným kompromisom a radšej sa živil ako kurič. „Som tam, kde nie som / a nie som tam, kde som / námorník na suchu / kurič v letnom kine.“

V letných mesiacoch bol takmer štvrtstoročie domácim pánom na drsných a milovaných kysuckých Brízgalkách, ten hektár lúky na horskom hrebeni a niekoľko opustených cholvarkov sa stali legendárnou oázou slobody. „Na lúkach zavládol / borovičkomír / mesiac sa usmial / a vŕzglo viečko / tak už sme dozavárali / usmej sa smieško / ocot sa stretol s hubami / v správnom poradí / vŕzgol špunt na fľaške / a dvere / tiež dávno neolejovali.“

Až keď mal päťdesiatku, držali sme odrazu v ruke jeho knižku „Smútok je smiešok“, o tri roky, už po jeho smrti, druhú, s krkolomným názvom „Spoločnosť prvotnopospolnosťenských tancov“. A späť objavovali netušené: „Pôvod / a koniec / a nič viac / pôvodne by som / hrniec vzal / a kričal do jeho / uší / nerozplač sa / prázdno dutých rán / ku dnu sa nahnúť / sluší.“

Obe knihy zostavil jeho pražský priateľ, básnik, filmový recenzent a bývalý disident Andrej „Nikolaj“ Stankovič. „Básnik je ten, kto ponúkne činel hromu,“ povedal kedysi pamätnú vetu pripomínajúc historku, keď Dobrovodský na Brízgalkách počas letnej búrky priviazal na najvyššiu vetvu buku starý činel.

Stankovič však ako jeden z mála už vtedy poznal aj jeho verše a rýchlo pochopil, že nad Dobrovodského lyrikou, poznamenanou určite aj surrealizmom a morgensternovskou poetikou absurdity, sa „rysujú horizonty ďaleko presahujúce chotáre bežného literárneho štandardu“. Mimochodom, Dušan Dušek v ankete o knihu roku 1997 nominoval práve „Smútok je smiešok“.

Prítom tento Dobrovodského debut vyšiel hlavne vďaka aktivite jeho priateľov, autor sa podobnými myšlienkami netrápil. A zdá sa, že ani tým, či každú báseň treba aj dokončiť. Možno stačilo, aby bolo „nežne až sychravo akurát tak / na dobre nedokončenú báseň“.

Táto črta autorskej „nedokončenosti“ sa objavuje aj v ďalších básňach, týchto autentických záznamoch o neopakovateľnej komunikácii so svetom a originálnom prežívaní invenčného a slobodného života. Žiaľ, príkrátkeho. „A potom ticho ležal / v tieni mäkkých gongolcov / ako ináč, bez koncov.“

Alexander Balogh

SMUTNÉ LÁSKY

Čitatelia nášho časopisu už nepochybne pomerne dobre poznajú Jána Rakytku, slovenského spisovateľa žijúceho a tvoriaceho v Prahe, keďže sa od začiatku jeho vzniku angažuje v činnosti Slovensko-českého klubu. Pochádza z Kalinova a do Prahy prišiel študovať špeciálne gymnázium pre mládež s poruchami zraku. Po celom rade profesií v súčasnosti pôsobí ako publicista a spisovateľ na voľnej nohe a venuje sa aj umeleckej keramike. Knižne debutoval v roku 1994 s autobiografickou zbierkou „Detstvo ako sen“. V roku 1999 vydal knihu „Žít zakázáno“ – literárne spracovanie osudu Felixa Kolmera a v roku 2003 knihu „Nevolníci Říše.“ V rovnakom roku vydal Slovenský literárny klub v ČR voľné pokračovanie jeho debutu pod názvom „Mladost ako sen“. Dnes by sme vám chceli predstaviť dve poviedky z jeho zbierky „Smutné lásky“, ktorá práve vychádza.

(nv)

STUDENTSKÁ

Seznámili se takto:

Dobíhala autobus číslo 38, seč jí síly stačily, ale řidič už nemínil čekat a zmáčkl knoflík. Poslední dveře se však přece jen nezavřely – přidržel je vysoký mladý muž v džínách. Bez dechu dopadla na první schod a vrhla k němu vděčný pohled.

„Ta slečna a její dobrodinec, co podržel ty dveře, si vystoupí!“ zavolal řidič dozadu a opět otevřel.

Cestující se automaticky otočili tím směrem. Na dívčině tváři se objevil ruměnec, dlouhán neúčastně hleděl kamsi do dálky.

„Nepojedu dál, dokud si ti dva nevystoupí!“ trval na svém nerudný řidič a vypnul motor. Na pár vteřin zavládlo ticho.

„Pojďte!“ pobídl ji dlouhán a prohodil s klidem stoika: „Nuže, změníme povoz, když kočího zlobí žlučník.“

„Omlouvám se a děkuji!“ usmála se mile. „Snažil jste se.“

„To nic, pojedete přece další.“

„Hmm, to sice jo,“ vzdychla si. „Ale až za dvacet minut a já tím pádem nestihnu poslední meziměstský spoj. Teď se budu muset trmácet přes celé město k holkám na kolej.“

„Anebo můžete jít spát ke mně,“ navrhl prostě. „Tedy pokud chcete. Mám doma volný pokoj.“

„Počkejte, to ne, to přece nejde!“ vyrazila ze sebe. „Já vás sice trochu znám... Vy učíte na fakultě, vidíte? Ale přece jen...“

„Jo, dělám tam něco jako asistenta. Myslím, že jsem vás taky párkrát zahlídl. Vadí to?“

„Trochu ano... vlastně ne,“ pokoušela se zakrýt rozpaky. „Možná je to docela dobrý nápad, ale... musím zavolat mamince, aby neměla strach.“

Vytáhla kartu a zastrčila ji do přístroje.

„Haló! Mami? Ahoj, to jsem já, Lujza! Mami, ujel mi poslední autobus... ale ne, neboj se, přespím u kamaráda. Cože? Mami, já tě špatně slyším...“ přikryla dlaní sluchátko a zeptala se šeptem:

„Jak se jmenuješ?“

„Říša!“ šeptl i on spiklenecky.

„Mami, jmenuje se Říša... ale ano, znám ho! Je od nás ze školy. Přijedu zítra po přednáškách. Pá!“

Zavěsila.

„Promiň... promiňte, tedy... chtěla jsem říct, že maminka je ještě ze starých časů a má o mě strach. Tak jsem si trochu vypomohla.“

„To je v pořádku, alespoň jsme se netradičně seznámili.“

Dalším autobusem č. 38 pak odjeli k němu.

Příběh pokračoval takto:

„Ty máš rodinu?“ zeptala se Lujza, když si všimla u rohožky dvou párů dětských botiček.

„Ano,“ odpověděl stručně.

„A nebudou námitky, že jdu k vám?“

„Nebudou, žena není doma. Odjela. Pracovně.“

Za dveřmi ležela na koberci popsaná čtvrtka. Stálo na ní:

TATI! UŽ SEM SE NAJEDLA. SAMA! TAKY UMILA I ZUBI. NA STOLE MÁŠ OD MNĚ DÁREK. PŘÍD ZA MNOU.

NIKOL

„Pojď dál!“ řekl a přeložil papír napůl. Na konci chodby klaply dveře.

„Ahoj tati!“ vykukla strapatá hlava. „Já už ležím. Všechno jsem udělala. Sama, tati!“

„Byla jsi moc hodná,“ políbil ji na čelo. „Mně ujel autobus, víš? Ale ty jsi to

všechno zvládla.“

„Ahoj, Nikol!“ pozdravila Lujza. „Ráda tě poznávám. Ty jsi opravdu šikulka!“

„Ahoj,“ odpověděla malá stydlivě. „Tati, přijdeš se se mnou rozloučit?“

„To víš, že přijdu,“ vzal ji do náruče a políbil.

„Máte spolu moc hezký vztah,“ konstatovala Lujza, když později seděli proti sobě v obývacím pokoji.

„Ano, to máme,“ usmál se zasněně.

Dlouho si pak o ní povídali, taky o škole a Lujzině mamince. Zněla tichá hudba a noc pomalu plula kolem nich. Pozorovala ho, když se nedíval, čekala na vhodnou příležitost.

„Tvoje žena je pryč na jak dlouho?“

„Na dlouho,“ vrátil se k stručným odpovědím.

„Je hezká?“ odvětila se.

Přisvědčil.

„A hodná?“

Opět přikývl a zamýšleně se napil vína. V slabém světle svíčky se jí zdálo, jako by se při tom doušku malinko otrásl.

„Půjdu už spát,“ řekla rozpačitě. „Kam mě uložíš?“

„U Nikol je volné lůžko. Povlečení je v peřináku. V koupelně ve skřínce jsou čisté ručníky.“

Když se vrátila, voněla mýdlem.

„Dobrou noc, Říšo,“ zastavila se na okamžik s rukou na klíce.

„Dobrou...“ přestal si hrát s prázdnou skleničkou a zvedl oči. Jeho pohled však směřoval kamsi za ni, za zdi tohoto bytu, tohoto města a možná ještě mnohem dál. „Zavři si okno, nechal jsem chvíli větrat.“

Dál příběh pokračoval takto:

„Júúú, teto! Ty máš ale dlouhý vlasy!“ probudil Říšu pronikavý hlásek Nikol. Zvedl se z křesla a šel se opláchnout.

„Ty jsi nespál v posteli, víd?“ usmála se Lujza u snídaně.

Neodpověděl. Dál klidně mazal Nikol krajíc chleba máslem a marmeládou.

„Tati!“ vykřikla malá a vyskočila od stolu. „Já mám nápad! Udělám Lujze obrázek!“

Odběhla.

„Ríšo, řekni mi, proč jsi mě k sobě bral? Já totiž...“

„Ujel ti autobus, ne?“ zvedl k ní přívětivé oči.

„Ano, to je pravda, ale...“ zaváhala, „...všechno je trochu jinak. Nemáš volný pokoj, jak jsi říkal, dal jsi mi svou postel a sám ses lámal v křesle. Ale ani já jsem ti neřekla všechno po pravdě. Neznám tě jen tak od vidění, ale právě naopak: od první chvíle, co jsem tě tam zahlédla, jsem se do tebe zamilovala. Já vím, je to asi trochu naivní, ale nedokážu to dál skrývat. Sledovala jsem tě na každém kroku, zjišťovala další a další podrobnosti, ale zůstával jsi pro mě pořád hádanou. Po cvičkách jsi vždy okamžitě zmizel. Málem jsem omdlela štěstím, když jsi mě pozval k sobě. A podruhé neštěstím, když jsem zjistila, že jsi ženatý. Pak jsem si říkala, že si třeba se svou ženou nerozumíte, nebo už ji nemiluješ. V tom případě bych tvému pozvání rozuměla. Ale... ty ji máš rád, moc rád, víd?! Přestože... přestože nežije! Promiň, jsem hloupá... Nechtěla jsem tě zranit!“

„Jak jsi na to přišla?“ zeptal se překvapeně. Na čele se mu objevila hluboká vráska.

„Prohlížela jsem si v koupelně její kosmetiku. Je na ní vidět, že ji dlouho nikdo nepoužíval, myslím tedy hodně dlouho – rok nebo dva. A pak...“ hlas se jí zlomil, „...četla jsem lístek od Nikol, co ležel na stole, byl na něm anděl a adresa: MAMINCE DO NEBE. Netušila jsem... Omlouvám se.“

„Podívej, teto! Namalovala jsem ti cirkus!“ přiběhla Nikol a podstrčila Lujze před oči pokreslenou čtvrtku.

„Ten je hezkej! Ale kde jsi ty, nikde tě tu nevidím?“

„Přece uvnitř!“ obrátila oči malá. „Máma a táta taky.“

„Ahaaa! Tak ti moc děkuju! A tobě, Ríšo, taky. Musím už jít... Doprovodíte mě?“

Příběh skončil takto:

„Přijdeš k nám zase, teto?“ zeptala se Nikol, zavěšená na klice.

Lujza přikývla a děvčátko odhopsalo dovnitř.

„Můžu?“ pohlédla na něj.

Mlčel.

„Myslím někdy, až mi třeba zase ujede autobus...“ sklopila plaše oči, ačkoliv v sobě ze všech sil přemáhala touhu vrhnout se mu kolem krku a zlíbat tu smutnou vrásku.

Pohnul neslyšně rty na pozdrav a pak pomalu, pomaloučku zavíral dveře.

Lujza se zadívala na obrázek s cirkusem.

„Chápu,“ zašeptala a slzy se jí draly do očí. „Už to chápu: vy jste uvnitř, ale já venku.“

Potom vyběhla na ulici a v poslední chvíli naskočila do autobusu číslo 38.

STAROŘECKÁ

(Podle Ovidiových Metamorfos)

Bohyně lásky, která potrestala samolibého Narkissa za to, že opovrhl jejími dary a protivil se její moci, však sama také znala muka lásky.

Rozmazlené a lehkomyšlné bohyni Afrodítě nepřísluší zasahovat do krvavých bitev. Překrásná a věčně mladá Afrodítě vzbuzuje v srdcích bohů i smrtelníků lásku. Díky této moci vládne nad celým světem a svoji vůli uskutečňuje prostřednictvím svého syna Eróta. Šípy Erótovy přinášejí radost a štěstí, ale často přinášejí i strádání, muka lásky a dokonce záhubu. Samému zlatovlasému Apollónu i mrakotřasu Diovi přinesly tyto střely nemálo strastí. Také matka Erótova, zlatá Afrodítě, nebyla ušetřena jeho šípy. Milovala syna kyperského krále Adónida. Nikdo ze smrtelníků se mu nevyrovnal krásou, byl dokonce krásnější než olympští bohové. Afrodítě pro něho zapomněla i na Pathmos, i na kvetoucí Kythéru. Adónis jí byl dokonce milejší než jasný Olymp. Celý čas trávil s mladým Adónidem. S ním lovila v horách a lesích Kypru, podobna panenské Artemidě. Avšak bohyně lovu, ztepilá Artemis, s nelibostí přihlížela jejich počínání.

Jak to, horšila se v duchu, že zhýčkaná Afrodítě zapomíná na své zlaté šperky i na svou krásu a pod horoucími paprsky i za nepohody loví se svým miláčkem zajíce, plaché jeleny a srny? Což ona, Artemis, není jediná mezi bohyněmi i smrtelnými ženami, která má výsadu lovit v těchto horách a lesích? Anebo snad Afrodítě pořád zárlí, že se Artemis, právě tak jako Athéna a Hestíá, nenechala podmanit její moci, a tak by se nyní chtěla místo ní chopit vlády nad vášní lovu, panovat nad zvířaty jak domácími, tak i divokými?

Afrodítě však myslila jen na svého

Adónida. Spalovaná láskou už jako by nebyla svrchovanou vládkyní, jejím pánem se stal Adónis. Úpěnlivě ho prosila, aby se zřekl nebezpečného honu na lvy, medvědy a kance, aby se mu nepřihodilo neštěstí. Zřídka opouštěla bohyně královského syna a při loučení jej po každé prosila, aby nezapomněl na její prosby.

Jednou na lovu za nepřítomnosti Afrodítiny přišli Adónidovi psi na stopu velkého kance. I rozpomněl se Adónis na slib daný Afrodítě a nerozhodně se zastavil. Tu spatřil v nedalekém křoví vznešenou dívku v krátkém šatu lovkyně a s lukem a toulcem na plecích. Překrásná stála Artemis uprostřed zástupu nymf a převyšovala všechny o celou hlavu.

„Ó, buď pozdraven, ty urozený a statečný!“ oslovila jej libým hlasem. „Pozoruji již delší čas, jak výtečně si vedete v kyperských horách. Když se ale tvá družka, sama křehká jako mořská pěna, odříká lovu na lvy, medvědy a kance, proč to zakazuje i tobě, silnému a odvážnému reku?“

Adónidovo srdce zahořelo touhou dokázat této nádherné lesní bohyni svou obratnost i odvahu. Vydal rozkaz a psi s radostným štěkotem vyrazili po stopě kance. Adónis se radoval z tak bohaté kořisti; netušil, že je to jeho poslední lov. Štěkot psů se ozýval stále blíže, tu se již mihl velký kanec křoviskem. Adónis se hotovil zasáhnout rozzuřeného kance svým kopím, když tu se náhle kanec na něho vrhl a svými ohromnými tesáky smrtelně zranil miláčka Afrodítina. Adónis na strašnou ránu zemřel.

Když se Afrodítě dozvěděla o smrti Adónidově, naplněna nevýslovným hořem sama přišla do kyperských hor vyhledat tělo milovaného jinocha. Po strmých horských svazích, temnými úžlabinami, po okrajích hlubokých propastí šla Afrodítě. Ostré kameny a ostny trnovníků zraňovaly něžné nohy bohyně. Kapky její krve padaly na zemi a zanechávaly stopy všude, kudy kráčela. Konečně našla Afrodítě tělo Adónidovo. Hořce zaplakala nad překrásným jinochem, který zemřel tak mlád. Aby navždy uchovala památku na něho, přikázala bohyně, aby z krve Adónidovy vyrostly něžné anemony. A tam, kde padaly kapky krve z poraněných nohou bohyně, všude vyrostly pyšné růže, jasně červené jako krev Afrodítina. Tak chrání růže svými trny křehké anemony jako Afrodítě svého miláčka Adónida.

Zora Jesenská, publicistka, literárna kritička a prekladateľka, bola normalizačným režimom odsúdená na zabudnutie. (Martin 1909 - Bratislava 1972). Je pravdou, že po roku 1989 si na ňu občas spomenuli, či už to bol Milan Hamada, Vladimír Petrík alebo Soňa Čechová. V roku 1991 sa konala v Budmericiach konferencia o Jesenskej a jej diele a od roku 2000 je na Slovensku udeľovaná Cena Zory Jesenskej za umelecký preklad. Nedávno o nej vyšla monografia z pera Evy Malitti-Fraňovej.

Zora Jesenská pochádza zo známej martinskej predprevratovej rodiny, bola neterou Janka Jesenského. Po maturite na martinskom gymnáziu študovala v Bratislave na Hudobnej a dramatickej akadémii. Po dokončení štúdií žila v Martine a pôsobila ako učiteľka hry na klavír. Od roku 1939 pracovala v ženskom spolku Živena, kde redigovala časopis Živena. V rokoch 1943 - 1949 bola jeho hlavnou a jedinou redaktorkou, ale vydávala najmä „Knihy Živeny“. V tejto edícii systematicky vychádzali preklady klasiky adresované ženám. V tom istom období prevzala funkciu podpredsedníčky Živeny a aktívne sa zúčastňovala na medzinárodných spisovateľských a novinárskych podujatiach. V rokoch 1949-1952 pracovala v Matici slovenskej v Martine, súčasne prednášala rusistiku na Filozofickej fakulte v Bratislave. Neskôr sa presťahovala do Bratislavy a pracovala ako redaktorka v Tatrane. Od roku 1956 pôsobila ako prekladateľka. Možno o nej povedať, že je spolutvorkyňa slovenskej prekladateľskej školy. Venovala sa najmä umeleckému prekladu. Prekladala z ruštiny, príležitostne z angličtiny, nemčiny, francúzštiny a češtiny. Jej preklady boli v normalizačnom období vyradené z knižníc, dokonca aj také diela ako Šolochovov „Tichý Don“, hoci za jeho preklad dostala svojho času Cenu Slovenskej národnej rady. Niektoré diela ako „Vojna a mier“ alebo Shakespearove hry radšej znovu preložili, aby nebola na pulloch či v regáloch kniha, ktorá by niesla v tiráži jej meno. Zora Jesenská preložila do slovenčiny aj Pasternakov román „Doktor Živago“, ktorý v roku 1969 vyšiel vo vydavateľstve Tatran, údajne v stotisícovom náklade. Veril by som tomu, lebo takmer v každej slovenskej rodine, ktorú som poznal, bola táto kniha v knižnici. Napriek tomu, že sa kniha nemohla bežne distribuovať, celý náklad sa dostal medzi ľudí. Nejaké zvlášť

ne útoky v súvislosti s touto knihou neboli azda preto, že Pasternakove verše preložil Laco Novomeský a takto zaštitil ďalší osud knihy. Zora Jesenská sa veľmi angažovala v obrodnom procese 1968 - 1969. Bola členkou vedenia detskej organizácie. Už od začiatku šesťdesiatych rokov sa na stránkach časopisu „Kultúrny život“ veľmi adresne vyslovovala k najživším problémom, či už to bola otázka jazyka, národnej kultúry alebo čechoslovakizmu. Keď na Slovensku prestal začiatkom septembra 1968 vychádzať „Kultúrny život“ a než na jar 1969 začal na krátke obdobie vychádzať týždenník „Literárny život“, slovenskí spisovatelia nemali svoj časopis. Vtedy, začiatkom jari 1969 im dali českí spisovatelia k dispozícii jedno číslo svojho časopisu „Listy“. Práve tam Zora Jesenská napísala, ako ju vládli po ulici a zbila polícia. Zora Jesenská patrila k prvým prenasledovaným intelektuálom na Slovensku. Leukémia, na ktorú zomrela, bola urýchlenná stresmi, ktoré musela prežiť. Kniha „Vyznania a šarvátky“ nie je klasickými pamätami. Je to výber z publicistiky, ktorý obsahuje spomienky na Janka Jesenského, Timravu, českého, na Slovensku dlhé roky pôsobiaceho pedagóga a organizátora medzivojnového školstva Františka Mareša a na medzivojnový Martin. Mesto, v ktorom prežila detstvo i časť svojho profesionálneho života, ale jeho význam pre slovenský národný život považovala za nedocenený. Kniha je uvedená rozsiahlou štúdiou Miloša Tomčíka, umocňujúcou niektoré Jesenskej tvrdenia. O medzivojnovom Martine Miloš Tomčík píše, že bol „dôležitým strediskom našej kultúry. Stretával sa v ňom duch predprevratového celonárodného hnutia s pohnutými pomermi medzivojnových čias. Nebola preto ani v tomto nevelkom meste núdza o ideové boje a rozpory, o rozličné polemiky osobného i nadosobného charakteru“. Na tú dobu, keď sa na Martin a jeho tradíciu všemožne útočilo, to bolo odvážne tvrdenie. Nakoniec k tomu dodáva: „Rozvoj našej novodobej kultúry bol nesmierne protirečivý a neslobodno jej proces v ničom zjednodušovať. Tak je to aj s medzivojnovým Martinom.“ O Zore Jesenskej v tejto súvislosti napísal: „Aj ona bola pospájaná mnohými nitkami so starými tradíciami, ale súčasne sa z nich vymykala i vedome. Išla za svojou vlastnou predstavou života a kultúry.“

Vojtech Čelko

ZORA JESENSKÁ VYZNANIA A ŠARVÁTKY

(ÚRYVOK)

Strýc hovoril tak, ako písal: krátkymi, úsečnými, ale nie strohými vetami. Čo vetička – zaiskrenie.

Tvár mu pri reči, ako sa hovorí, hrala: výraz sa ustavične menil. Bola to v najplnšom zmysle slova živá tvár. Je krivda na Jankovi Jesenskom, že sa najviac reprodujú jeho fotografie najoficiálnejšie, tie, na ktorých je dr. Ján Jesenský, pán župan, pán krajinský viceprezident – tie, na ktorých má nasadenú úradnú masku. A už

celkom hriechom proti nemu sú niektoré tie mŕtvolné, s desivo vpadnutými očnými jamami. Takto poznačená smrťou bola jeho tvár len niekoľko posledných týždňov, a keď vidím tieto fotografie, vždy sa mi chce zakričať: „Nepravda!“

Smiech v očiach, pátravé zablysnutie, potom sa oči rýchle, krátko uprú do tvôjich očí, stúlia sa – čakaj, že už-úž pichne do teba alebo možno do seba. Aj pri sústreďenom vážnom pohľade bývalo upretie očí vždy krátke, a vtedy akosi zvláštne vynikala ich gaštanová farba a okrúhlosť:

bystrý, prenikavý pohľad veľkého vtáka, povedala by som jastraba alebo sokola, lenže nebolo v ňom dravosti.

Práve tak sa ustavične menil výraz ironických úst.

A celý?

Klobúk stiahnutý do očí, pôvabná, ľahká chôdza, palička v ruke alebo pod pazuchou a v prstoch večná cigareta – to bol on. Stretne v poli čriedu kráv, niektorá sa na neho hlúpo zadíva – pán krajinský viceprezident strhne klobúk z hlavy a zdvorilo sa ukloní: moja úcta!